

Айчыны пуцяводная зорка

Фота БелТА

Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка павіншаваў удзельнікаў урачыстага мерапрыемства, прысвечанага 140-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі, класіка беларускай і сусветнай літаратуры Янкі Купалы, з гэтай знамянальнай датай. «Для многіх пакаленняў знакаміты Пясняр стаў пуцяводнай зоркай, прыкладам бескарыслівага служэння Айчыне. Паэт, драматург, публіцыст, сваімі творамі ён адкрываў беларусам багацце і прыгажосць роднай мовы, характэрнае пейзажаў, слаўную гісторыю нашай краіны. Глыбока сімвалічна, што ў гэтым годзе, у Год гістарычнай памяці, мы зноў звяртаемся да купалаўскага слова як носбіта высокай духоўнасці беларускага народа», — гаворыцца ў віншаванні. Прэзідэнт выказаў упэўненасць, што прымеркаваныя да гэтай даты ўрачыстыя мерапрыемствы будуць садзейнічаць раскрыццю новых яркіх

Фота БелТА

літаратурных талентаў, умацаванню адзінства беларускага грамадства і далейшаму развіццю нацыянальнай культуры.

Паміж баямі і бамбёжкамі

Якая загадкавая істота чалавек! Навошта дадаваць сабе рызыкі, калі на вайне яе і без таго хоць адбаўляй? Сёння ў вольную хвілінку перадыху ты апісваеш, як хутка завяршылася атака, як удалося засцерагчы ад смяротнай небяспекі сябра, як нейкая звышсіла авалодала табою пры сутычцы ўрукапашную з варожым лазутчыкам альбо тое, як моцна ты сумуеш па роднай маці, каханай дзяўчыне, як непакоішся за іх лёсы, але менавіта ўсведамленне, што яны недзе ёсць, — нібы талісман для цябе, гарант таго, што ты ўсё наканаванае пераадолееш і вернешся да іх...

А заўтра гэтыя запісы трапяць не ў твае рукі і... Ауласнай крывёй пералішаш кожны радок! Але інакш ты проста не можаш — пачуцці, думкі, перажыванні не павінны сысці ўнікуды — яны павінны быць здубляванымі, як, зрэшты, і гэты свет! Можа, чалавеку патрэбна ілюзія неўміручасці?.. Як бы там ні было, але дзякуючы дзённікавым запісам пісьменнікаў — удзельнікаў вайны мы можам праўдзіва і яскрава ўявіць твае часы, поўныя выпрабаванняў...

Калаж Кастуся Дробава.

«ЛіМ»-акцэнт

Дата. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка звярнуўся да суайчыннікаў з нагоды Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь. «Тры дзесяцігоддзі беларусы паспяхова будуюць уласную суверэнную дзяржаву. Нас натхняюць прыклад гераічных продкаў, шматвяковая гісторыя, багатая культура і разуменне таго, што магчымаць свабодна распаўсюджацца сваім лёсам — найвышэйшая каштоўнасць для любога народа», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. Ён звярнуў увагу на тое, што адстойваючы нацыянальныя інтарэсы, развіваючы эканоміку і сацыяльную сферу, нават у самыя складаныя часы беларусы разлічвалі толькі на сябе, будавалі дабрабыт на стараннай працы, калектывізме і ўзаемадапамозе. «Сіла беларусаў у праўдзе, адзінстве і патрыятызме», — рэзюмаваў беларускі лідар.

Узнагароды. Дзейнасць работнікаў культуры патрэбна дзяржаве і людзям як паветра. Аб гэтым Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка заявіў на ўрачыстай цырымоніі ўзнагароджання работнікаў культуры ў Вялікім тэатры Беларусі. Прэзідэнт падкрэсліў, што ўсё, чым сёння па праву ганарыцца беларусы, — тэатры і амфітэатры, замкі і сядзібы, музеі і мемарыяльныя комплексы, творчыя майстэрні і выставачныя цэнтры — створана за чвэрць стагоддзя. «За такі кароткі час мы фактычна адрэдзілі тое, што страцілі стагоддзі, — заявіў Аляксандр Лукашэнка. — Гэта стала магчыма дзякуючы вам, людзям культуры — крэатыўным, адданым сваёй прафесіі, дзяржаўна мыслячым. Тое, што вы зрабілі, і тое, што ствараеце сёння, застанецца ў гісторыі. І шмат у чым ад вас залежыць, якой яна будзе, гэтая гісторыя нашай маладой незалежнай рэспублікі».

Афіцыйна. Музеі — тая платформа, дзякуючы якой даносіцца гістарычная праўда. Аб гэтым заявіла начальнік упраўлення культуры і народнай творчасці Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ірына Карповіч. Яна паведаміла, што Беларусь супрацоўнічае з Расіяй у пошуку і вяртанні страчаных музейных каштоўнасцей. «Вядзём работу па вяртанні страчаных музейных прадметаў, вывезеных з нашай тэрыторыі ў розныя эпохі. Некалі яны былі выратаваны такім чынам, — адзначыла Ірына Карповіч. — Сёння вялікая колькасць каштоўнасцей знаходзіцца на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі, але паколькі гэта дружэлюбная для нас краіна, мы вядзём работу па выяўленні гэтых фактаў. Даведваемся, дзе знаходзіцца каштоўнасць, якія належалі нашым музеям». Паводле яе слоў, краіны вядуць перагаворы аб вяртанні гэтых прадметаў.

Памяць. Памятны знак «Жывая памяць удзячных пакаленняў» адкрылі ў парку Перамогі Мінска. Скульптар праекта — Уладзімір Слабодчыкаў. Адметная асаблівасць памятнага знака — уключэнне ў яго сілаў савецкіх манет, якія прыносілі вэтэраны, іх дзеці і ўнукі. Бронзавае дрэва — сімвал жыцця і даўгалецця, побач з якім — франтавы ліст-трохвугольнік, даніна памяці гераічнаму мінуламу. Дабрачыны фонд імя Аляксея Талая з лютага 2021 года рэалізуе праект «Дзеці Беларусі — вэтэранам і будучым пакаленням». Адна з асноўных падзей праекта — стварэнне і ўстаноўка памятных знакаў «Жывая памяць удзячных пакаленняў» у Мінску, Брэсце і Маскве, паведаміла БелТА.

Выстаўка. Выставачны праект Беларускага саюза мастакоў «Альгерд Малішэўскі. Эпоха», прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння вядомага мастака і педагога, прадставілі ў Палацы мастацтваў. У экспазіцыі знаходзіцца карціна заслужанага мастака Беларусі, вэтэрана вайны Альгерда Малішэўскага з калекцыі Беларускага саюза мастакоў і сямейнага збору Эліны Малішэўскай. Вялікая частка выстаўкі — работы яго вучняў з вучылішча імя А. Лебава. Сярод іх — Зоя Літвінава, Святлана Каткова, Мікалай Селяшчук, Алег Маціевіч, Міхал Рагалевіч, Уладзімір Уродніч, Мікалай Апіёк, Уладзімір Зінкевіч, Мікалай Цудзік, Сяргей Малішэўскі, Генадзь Козел, Уладзіслаў Кукфо, Алег Назаранка і многія іншыя.

Праект. Бачанне трагедыі халакосту дзецьмі прадстаўлена на выстаўцы «Халакост вачамі мастака» ў Прэзідэнцкай бібліятэцы, перадае БелТА. «Шкава паглядзець сёння на візуалізацыю ўяўленняў моладзі ў 1999 годзе пра халакост. Бо менавіта тады па ініцыятыве былога вязня мінскага гета Фрыды Рэйман быў арганізаваны конкурс работ «Халакост вачамі мастака». Моладзь з усёй Беларусі паказала сваё бачанне гэтай трагедыі. На жаль, пазней гэтыя малюнкi былі пакінуты без належнай увагі. Летась мы знайшлі на складах работы, доўга аднаўлялі іх, і 27 малюнкаў нам удалося выратаваць», — расказаў падчас адкрыцця Артур Ліўшыц, старшыня добрачыннай арганізацыі «Дыялог». Экспазіцыю плануецца прадставіць таксама ў Гомелі, Брэсце, Навагрудку. «Наша задача — захаваць і перадаць гэтую спадчыну будучым пакаленням. Важна, каб гісторыя такой трагедыі, як халакост, не была забыта і не паўтарылася зноў», — адзначыў Артур Ліўшыц.

Агляд афіцыйных падзей ад **Яўгеніі ШЫЦЬКІ**

праекты

Чакаецца папаўненне

Пасяджэнне рэдакцыйнага савета серыі «Беларускі кнігазбор», выдаўцом якой выступае выдавецтва «Беларуская навука», прайшло ў Нацыянальнай акадэміі навук. Размова ішла пра творчыя праекты на 2022–2025 гг.

Доктар філалагічных навук прафесар Галіна Тычко назвала кнігі, якія ў хуткім часе прыйдуць да чытача: «Партызаны» Алеся Адамовіча, «Беларуская лірыка XIX–XX стст.», «Выбраныя творы» Аляксандра Сержпутоўскага. Сёлета ўжо выйшла кніга Валянціны Коўтун, якую ўклала кандыдат філалагічных навук Ірына Багдановіч. Планы выдодувацца такім чынам, каб штогод серыя папаўнялася чатырма кнігамі. Письменнік і генератар праекта кандыдат філалагічных навук Кастусь Цвірка адзначыў, што

пашана

Адзначылі землякі

Днямі Хоцімскі раённы савет дэпутатаў прыняў рашэнне аб прысваенні Івану Юркіну звання ганаровага грамадзяніна Хоцімскага раёна. Лаўрэата Прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне культуры і мастацтва, члена прэзідыума Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэта і празаіка, дзіцячага пісьменніка добра ведаюць а сяроддзі творчай інтэлігенцыі краіны.

Аўтар цэлага шэрагу кніг, тэкстаў многіх папулярных песень, ён працягвае грамадзянскую актыўнасць і ў рабоце з чытачамі. Даволі часта выступае ў розных аўдыторыях. Не забываецца на сваю малую

радзіму: нарадзіўся Іван Захаравіч на Магілёўшчыне, у Хоцімскім раёне. Працаваў на камсамольскай рабоце, служыў у Камітэце дзяржаўнай бяспекі СССР і Рэспублікі Беларусь. У запас выйшаў генерал-маёрам.

з нагоды

Лірычнае прызнанне

«Я люблю Беларусь» — так называлася літаратурна-музычная гасціная, якую ў Дзень Незалежнасці Рэспублікі Беларусь арганізавалі кобынцы ў парку імя А. В. Суварова.

Амаль чатыры гадзіны на пляцоўцы ля бюста легендарнага палкаводца гучалі вершы і песні. Вяла праграму член Саюза пісьменнікаў Беларусі, кіраўнік літаратурнага клуба «ПаэтыКо», які працуе пры Кобынскай цэнтральнай раённай бібліятэцы, Наталія Кандрасюк. Члены клуба прэзентавалі наведвальнікам парка свае новыя кнігі, выданыя за апошнія два гады. Для Марыны Міхалюк, напрыклад, гэта быў дэбютны зборнік вершаў «Под парусом души». Алена Котава пазнаёміла прысутных са сваёй другой кніжкай — «Нежное соцветие», да ўдзелу ў стварэнні якой далучыліся абедзве яе дачкі — Юлія і Каця. А вось член Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў і публіцыстаў Надзея Момлік прапанавала гасцям

вернісаж

Храналогія трагічнага

З 24 чэрвеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрыўся выставачны праект «Вайна 1812 года ў гравюрах па малюнках В. В. Верашчагіна і Х. В. Фабера дзю Фора». Праект падрыхтаваны сумесна з прыватным калекцыянерам Уладзімірам Ліхадзедавым. У экспазіцыі прадстаўлены арыгінальныя літаграфіі ўдзельніка напалеонаўскіх паходаў, мастака-баталіста напалеонаўскай арміі Фабера дзю Фора і літаграфіі па карцінах вядомага мастака-баталіста Васіля Верашчагіна.

У сваіх работах Верашчагіна не прытрымліваўся ўрачыстасці і параднасці. Ён без сарамлівасці адлюстроўваў нягоды вайны: стомленасць салдат, агонь і мяцеліцу, якія змяталі ўсіх на сваім шляху, смерць і разбурэнні, што панавалі на поле бою. Моцнае ўражанне выклікаюць палотны «Падпальшыцы», «Вяртанне з Пятроўскага палаца», «Скрэзь пажар», «Са зброяй у руках — расстраляць». Вылучаецца палатно «Ва Успенскім саборы», на якім багаты сабор выкарыстоўваецца

планы складзены фактычна да 2045 года. Менавіта тады і будзе завершана праца над «Беларускім кнігазборам».

А што да планаў на бліжэйшы час, то мяркуецца, што да 2025 года пачаць свет тамы, прысвечаныя творчасці Ядвігіна Ш., Уладзіміра Калесніка, Алеся Якімовіча, Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Алеся Разанава, Фёдара Янкоўскага, Вячаслава Адамчыка, Івана Шамякіна, Міхала Федароўскага, Адама Багдановіча, Аляксандра Цвікевіча.

Па прапанове акадэміка НАН Беларусі доктара гістарычных навук Аляксандра Кавалені ў склад рэдакцыйнай калегіі «Беларускага кнігазбору» ўключаны старшыня СПБ, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч.

Сяргей ШЫЧКО

Сярод іншых узнагарод Івана Юркіна — медаль «За адвагу». У Хоцімскім раёне ўжо каля двух дзесяцігоддзяў праводзіцца дзіцячы турнір па футболе на прызвы Івана Юркіна.

Нагадаем, што Хоцімшчына — і радзіма паэта-франтавіка Пятра Прыходзькі. Тут з’явіўся на свет і паэт Міхась Карпенка, які доўгі час жыў і працаваў у Туркменістане, выдаў нямала кніг, а ў 1990-я гады вярнуўся ў Беларусь.

Мікола БЕРЛЕЖ

ажно чатыры выданні — два паэтычных зборнікі і дзве кнігі для дзяцей, усе яны пачылі свет у першай палове бягучага года. Да «паэтыкаўцаў» далучылася яшчэ адна кобынская аўтарка — Зінаіда Навасад, якая прадставіла свой другі вершаваны зборнік «Цябе да сэрца прытуліла». Фінальным акордам мерапрыемства стала прэзентацыя другога выпуску літаратурнага альманаха «Лірычны настрой», у якім размясціліся творы чатырнаццаці членаў клуба «ПаэтыКо». Дарэчы, усе прадстаўленыя выданні можна было набыць на выстаўцы-продажы побач.

Прыгожым музычным аздабленнем гасцінай стала выступленне кобынскіх бардаў Юрыя Харэвіча, Мікалая Крывагуза і Галіны Кузіч, якія акрамя уласных песень выконвалі і музычныя творы на словы мясцовых паэтаў. А Галіна Кузіч нават зрабіла цікавы сюрпрыз для Марыны Міхалюк: у выкананні барда адбылася прэм’ера песні пра Беларусь на словы паэтэсы «Лепшая красуня на зямлі».

Ніна ПЯТРОЎСКАЯ

Работы Фабера дзю Фора.

Адчуваецца напружанасць у поглядзе палкаводца, вобраз якога не здаецца незямным, ваяўнічым, упэўненым у сваіх дзеяннях — а менавіта такім часцей за ўсё малюеца Напалеон. Хутчэй, наадварот, мы бачым простага чалавека ў простым адзенні, мы адчуваем яго трывогу перад трагічнай будучыняй.

Літаграфіям Фабера дзю Фора таксама характэрна дэталёвасць, дакументальнасць, натуралістычнасць у адлюстраванні ваеннага жыцця. Работы Фабера атрымлівалі станоўчыя водгукі ад гісторыкаў, якія вывучаюць Напалеонаўскія войны. Па сваім стылі яны нагадваюць сучасныя ваенныя фотарэпартажы. Фабера належыць такія палотны, як «Пад сценамі Смаленска», «Пераход праз Дняпро», «Перад Краснымі», «На прамым беразе Заходняй Дзвіны, за Палацкам», «На Берагах Нёмана», «У наваколлі Лефортовай слабады ў Маскве», «Масква» і інш. Яны датаваны не толькі па гадах, але і па днях, таму з дапамогай літаграфіі Фабера можна выбудаваць храналогію падзей, якія адбываліся ў тыя дні, і адзначыць маршрут, па якім рухаліся войскі.

Валерыя ГАЎРУКОВІЧ

фестывалі

Гарадокшчына святочная

Фестываль народнай творчасці, паэзіі і фальклору «Гарадоцкі Парнас» прайшоў на бас-востраве. Уздэльнічалі і пскавічы: Наталля Капаніцкая, загадчыца бібліятэкі імя паэта і воіна Ігара Грыгор'ева, які больш за дзесяць гадоў працяў у Гарадку і напісаў тут значную частку сваіх твораў, а таксама паэт і чытальнік Уладзімір Іванюк.

...Ступаем з мастка на зямлю вострава, а тут сустракае Канстанцін Вераніцын — яго кнігі з паэмамі «Тарас на Парнасе» і «Два д'яблы» прапаноўваюць супрацоўнікі Гарадоцкага краязнаўчага музея. Уздоўж лясной сцяжынкі — домік гаспадара лесу і хатка Бабы Ягі, піні-гномы, чайная (аўтар паэм выступаў за народную цвярозасць). На вялікай палыне размясціліся майстры-ўмельцы. Паглядзець гарадоцкае і паказаць сваё прыхалялі дзясяткі народных майстроў з розных раёнаў Віцебшчыны.

На беразе возера — сцена. У першым разе сядзяць госці на чале са старшынёй райвыканкама Пятром Карабачом. У іх ліку — старшыня абласнога савета дэпутатаў Уладзімір Цярэнцёў, дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Грына Паліякова і Анатоль Шчасны, начальнік упраўлення культуры аблвыканкама Пётр Падгурскі. Дарэчы, Уладзімір Цярэнцёў паведамаў, што ўжо накіраваны ліст у Міністэрства інфармацыі з просьбай у наступным годзе рэспубліканскае свята Дзень пісьменства правесці на Гарадокшчыне.

На сцэне гучалі песні і вершы, танцавалі, а на асобнай пляцоўцы ішла размова аб высокім прызначэнні паэзіі. Школьнікі чыталі вершы беларускіх класікаў і сучасных аўтараў. Дзяліліся сваёй творчасцю мясцовыя літаратары.

Наталля САВЕТНАЯ

радзіннае

Вышываны алфавіт

Валянціна Рысявец.

У канцы кожнага месяца Валянціна Іванаўна шле мне справаздачу: колькі літар алфіта ўдалося вышыць. «За май змагла вышыць толькі адну

З Валянцінай Рысявец, якая працягла час вяла перадачу «Хвілінкі бяспекі», знаёмы даўно. Захапленне, якому жанчына прысвячае значную частку свайго вольнага часу, блізкае да пісьменніцкага інтарэса: яна адмыслова вышывае алфавіт. Майстрыха была гатова прадставіць сваю творчасць на бліжэйшым Дні беларускага пісьменства, але перахварэла на каронавірус, і клапатлівая дзеці, каб падлячыць маці, запрасілі яе ў Краснадар.

З лёгкім сумам Валянціна Рысявец пакідала Беларусь. Дамовіліся з ёй не губляць сувязь. Крунুলі словы, сказаныя жанчынай на развітанне: «Я нарадзілася ў Беларусі, карэнная мінчанка. Беларусь для мяне ўсё: і маё жыццё, і маё захапленне вышываннем, якое перадалося ад маці, і такое роднае гучанне беларускай мовы, і, безумоўна, беларускія песні».

імпрэзы

У моры казак

Творчая сустрэча паэта, дзіцячага пісьменніка, намесніка старшыні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Уладзіміра Мазго з настаўнікамі і вучнямі пачатковых класаў сярэдняй школы № 122 і гімназіі № 22 адбылася ў бібліятэцы № 17 г. Мінска.

Госць расказаў пра гісторыю стварэння кнігі «Казкі ката-марахода», што нядаўна пачыла свет у выдавецтве «Беларусь». У дзіцячым аўтар марыў ажыццявіць кругасветнае падарожжа. Але перамагла любоў да літаратуры: замест мараходнага вучылішча ён скончыў філалагічны факультэт БДУ і стаў пісьменнікам. Затое сапраўдным мараходам паказаў сябе яго літаратурны герой — беларускі кот Вася.

На старонках кнігі чытачоў чакаюць розныя дзівосы: і перамога над марскімі піратамі, і танцы ў Антарктыдзе з вясёлымі пінгінамі, і зорны куфэрак на дне Нарачы, і бабрыная талачка на Дняпры, і безліч іншых прыгод...

Дзеці з цікавасцю і захапленнем слухалі казачныя гісторыі пра ката-марахода, задавалі пытанні і, вядома ж, сфатаграфаваліся з аўтарам на памяць аб сустрэчы.

Уладзімір ПРАХАРЭНКАЎ

Не пакінулі абыякавымі...

Свята паэзіі, арганізаванае Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы сумесна з Саюзам пісьменнікаў Беларусі і Аршанскім райвыканкамам, прайшло ў мемарыяльным комплексе «Ляўкі». Фестываль «Купала заўсёды ў сэрцы маім», прысвечаны 140-годдзю з дня нараджэння Песняра, прыцягнуў да сябе вялікую ўвагу культурнай грамадскасці і простых аматараў паэзіі.

Вяла праграму першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах. Яна не толькі аб'яўляла выступоўцаў і коротка расказвала пра кожнага з іх, але і чытала свае вершы. Са сцэны, размешчанай на лясной палыцы, гучалі творы вядомых і маладых паэтаў з розных рэгіёнаў Беларусі і Смаленскай вобласці Расіі.

Шматлікія, нягледзячы на спякота, глядзчы з задавальненнем апладзіравалі пранізлівым вершам Тамары Красновай-Гусачэнькі, Сяргея і Галіны Трафімавых з Віцебска, Іны Фралавай і Грыны Карнаухавай з Мінска. Адзін за адным на сцэну падмаліся паэты з Мінска, Магілёва, Оршы, Смаленска і іншых рэгіёнаў. Вершы, якія гучалі на беларускай і рускай мовах, нікога не пакідалі абыякавымі.

Працягнулі праграму спецыяльныя госці свята — Беларускі дзяржаўны ансамбль «Песняры». Ён выканаў песні на вершы Янкі Купалы і іншыя кампазіцыі. Завяршылі святочны канцэрт выступленні народных калектываў Аршаншчыны.

Сяргей КРАСАЎ

літару «Ш», — паведамляе зямлячка. — Было многа сустрэч з ветэранамі. Адна з іх адбылася па месцы жыхарства. Для ветэранаў, дзяцей вайны зварылі ў чыгунку салдацкую кашу, пелі песню «Едуць, едуць па Берліне нашы казакі». Падарыла музею «Спадчына» ручнічок сваёй работы».

Ад такіх навін і маё сэрца поўніцца радасцю: вось як чалавек упэўнена трымаецца на хвалі жыцця, як можа знайсці сваё месца, куды б ні вялі шляхі-дарогі. Днямі ў пошце знаходжу і вось такі ліст: «Яшчэ ў сакавіку я падала заяўку на ўдзел у фестывалі-конкурсе Усерасійскага Стваральнага Руху «Рускі лад». І ў намінацыі «Твор прыкладнага мастацтва» мая работа «Алфавіт» заняла першае месца. 5 чэрвеня ў Маскве, у ЦДЛ, мне ўручылі ўзнагароду <...> Служу адзінай дзяржаве Расія — Беларусь!»

Так і хочацца сказаць: ведай нашых!
Алена СТЭЛЬМАХ
Фота даслана аўтарам

Памяць аб вайне патрэбна нам

У Год гістарычнай памяці ў бібліятэках Зэльвенскага раёна праходзяць мерапрыемствы, накіраваныя на захаванне памяці аб Вялікай Айчыннай вайне.

У раённай кніжніцы прайшоў урок гісторыі «Пачатак той страшнай вайны», падчас якога дзецім распавялі пра падзеі 81-гадовай даўніны, калі 22 чэрвеня 1941 года мірнае жыццё было парушана вераломным нападам фашысцкай Германіі. Юныя чытачы даведаліся і пра тое, што ў тых гадах ў барацьбе з ворагамі бралі ўдзел не толькі дарослыя, але і дзеці. Многія з іх за адвагу і мужнасць былі ўзнагароджаны баявымі медалямі і ордэнамі.

Супрацоўнікі Бародзіцкай сельскай бібліятэкі правялі са сваімі наведвальнікамі літаратурныя вернісажы «Мы пра вайну вершамі гаворым». Паэзія і песні, якія гучалі на фронце ў прамежках паміж баямі, надавалі сілы байцам, дазвалялі на час забыцца пра тое, што ідзе вайна. Дзеці пазнаёміліся з аўтарамі, якія пабывалі ў самым пекле і пісалі аб гэтым. На мерапрыемстве дзеці не толькі пазнаёміліся з творчасцю паэтаў-франтавікоў, але і самі дэкламавалі іх творы. У Каралінскай інтэграванай бібліятэцы таксама адбыўся літаратурны вернісаж «Мы пра вайну вершамі казалі».

Вольга КАМЯКЕВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Дні культуры Беларусі адкрыліся ў Кітайскай Народнай Рэспубліцы. Як перадае БелТА, упершыню яны праходзяць у анлайн-фармаце і прадоўжацца да 1 кастрычніка. Міністр культуры Анастоль Маркевіч у сваім прывітанні падкрэсліў, што Дні культуры праводзяцца да 30-годдзя ўстаўлення дыпламатычных адносін паміж Рэспублікай Беларусі і Кітайскай Народнай Рэспублікай. І нягледзячы на географічную аддаленасць, дзяржавы ўдзельнічаюць у развіццё новых магчымасцей ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва. Культурныя сувязі паміж Беларуссю і Кітаем у апошнія гады таксама актывізаваліся. Сёлета нашу краіну прадставяць балетная труп Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета з пастаноўкай «Спартак», Беларускі дзяржаўны хараграфічны ансамбль «Харошкі» з тэатралізаванай танцавальнай праграмай «Мы — беларусы» і Нацыянальны акадэмічны народны хор Беларусі імя Г. Цітовіча са сваёй канцэртнай праграмай.

Міжнародны фестываль хрысціянскага мастацтва «Нясвіж Хрыстоў запрашае» пройдзе 10 ліпеня ў Нясвіжскім замку. У Тэатральнай зале палацавага ансамблю будзе ладзіцца дэялагавая пляцоўка «Святыня № 1, або Іканаграфія крыжа святой прападобнай Ефрасініі Полацкай». Асноўным дакладчыкам выступіць лаўрэат прэміі Прэзідэнта Беларусі «За духоўнае адраджэнне» ювелір Алег Ермаловіч. Для пакланення вернікаў у палацы будзе знаходзіцца напрустольны крыж, створаны па падабенстве з крыжом прападобнай Ефрасініі Полацкай для Слуцкай епархіі. У цэнтральных дварах Нясвіжскага замка запланаваны канцэрт архірэйскага хору Свята-Духава кафедральнага сабора Мінска і хору духавенства Санкт-Пецярбургскай мітраполіі. духоўны фестываль — працяг імя Г. Цітовіча, наступачы прыхода храма Святой Тройцы аграгарадка Салтанаўшчына Нясвіжскага раёна Слуцкай епархіі.

Тэатральная лабораторыя з выкладчыкамі ГППСА ўпершыню будзе працаваць на «Славянскім базары». Пляцоўку арганізуюць на базе Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Коласа, інфармуе «СБ. Беларусь сёння». Педагогі інстытута правядуць творчыя майстар-класы для дзесяці найлепшых студэнтаў сярэдня-спецыяльных і вышэйшых навучальных устаноў Беларусі, дзе выкладаюць акцёрскае майстэрства, а таксама для маладых артыстаў Коласавскага тэатра. Як адзначаюць арганізатары, тэатральнае мастацтва шырока прадстаўлена на фестывалі. Упершыню пасля пандэміі «Славянскі базар у Віцебску» вяртаецца да рэпертуарнага спектакля.

Кінакарціна «Казка» расійскага рэжысёра Кіаляксандра Сакурава ўвайшла ў праграму кінафестывалю ў Лакарна, які пройдзе ў першай палове жніўня. Карціна знята ў рамках сумеснай вытворчасці Расіі і Бельгіі і прысвечана тэматыцы Другой сусветнай вайны, паведамляецца ў анонсе. Раней рэжысёр тлумачыў, што гэты фільм зроблены з пункту гледжання тэхналогіі і змястоўнага боку так, як не робяць у свеце, дадаўшы, што закладзеная там сэнсы больш складаныя, чым трэба фестывалю. Паводле яго слоў, карціна не была прадстаўлена ў рамках Канскага кінаагляду, паколькі яго арганізатары адказалі, што «баяцца гэта паказваць».

Выйшаў трылер дакументальнага фільма «Гісторыя кіно: Новае пакаленне». Рэжысёрам праекта выступіў ірландскі кіназнавец Марк Казінс. У аснове фільма — найбольш яркі падзеі сусветнага кінамастацтва за апошнія дзесяць гадоў. У прыватнасці, стужка расказа пра значныя карціны мінулай дэкады ад «Джокера» да «Паразітаў», сусветных трэндаў кіно ў лічбавую эпоху і кінафестывалі свету. «Як трансфармуецца кінамастацтва ў эпоху пандэміі і стрымінгавых платформаў, што чакае яго ў будучыні? Да якіх сюрпрызаў варта рыхтавацца незлічонай арміі фанатаў «найважнейшага з мастацтваў?» — такія пытанні паўстаюць у анонсе. Сусветная прэміера праекта адбылася на Канскай кінафестывалі. Як гаворыцца ў матэрыяле «Афіша. Daily», у праток фільм выйдзе 11 жніўня.

Рэжысёр трылера «Схватка» Майкл Ман хоча паставіць працяг карціны 1995 года. Аб гэтым ён заявіў у інтэр'ю ў *Empire*. Ён таксама адзначыў, што ў сіквел не з'явіцца акцёры Роберт Дэ Ніра і Вэл Кілмер: «Гэтым акцёрам давядзецца быць на шэсць гадоў маладзей, чым у першым фільме». У аснову працягу будзе пакладзена кніга Мана і Мер Гардзінер «Схватка 2». Яна стане адначасова сіквелам і прыквелам. Яе рэліз намечаны на 9 жніўня. Якая канкрэтная студыя зоймецца вытворчасцю «Схваткі 2», рэжысёр не паведамаў. Раней выканаўца галоўнай ролі ў першым фільме Аль Пачына прызнаўся, што хацеў бы бацьчы ў працягу акцёра Цімаці Шаламе.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Паміж

Унікальныя архіўныя матэрыялы, фрагменты дзённікавых запісаў літаратараў-франтавікоў, мастацкія выданні ваеннага часу і першых пасляваенных гадоў былі прадстаўлены на змястоўнай выстаўцы «Мы жылі ў буднях барацьбы...», падрыхтаванай Беларуска-Мемарыяльным архівам-музеем літаратуры і мастацтва і адкрытай у Мемарыяльнай зале Дома літаратараў падчас круглага стала «Вайна ў лёсах і творчасці пісьменнікаў». Падзея была прымеркаваная да Года гістарычнай памяці і Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь. У якасці экспертаў у круглым сталё ўдзельнічалі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі, дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч, ён быў мадэратарам і вядучым мерапрыемства; дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Ганна Запартыка; галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп; дырэктар і галоўны рэдактар выдавецтва «Чатыры чвэрці» Ліліяна Анцук; галоўны заахавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, аўтар многіх публікацый на старонках рэспубліканскага друку, літаратурна-мастацкай перыёдыкі на тэме «Якуб Колас і Вялікая Айчынная вайна» Васіль Міцкевіч; лаўрэат прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне культуры і мастацтва Іван Юркін; публіцыст, аўтар кніг, прысвечаных знакамітым ураджэнцам Беларусі — военачальнікам і ўдзельнікам Вялікай Айчыннай вайны і адрасаваных падлеткам, Валерый Чудаў; кандыдат гістарычных навук, ваенны гісторык Віктар Ермаловіч; паэтэса Таццяна Купрыянец.

Кола пытанняў, прапанаваных да разгляду, вызначалася разнастайнасцю і шырынёй у межах галоўнай тэмы: творчая спадчына літаратараў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Былі абмеркаваны праблемы, датычныя захавання і мемарыялізацыі матэрыялаў, што пакінулі пасля сябе пісьменнікі-франтавікі і партызаны; прагучалі яркія прыклады таго, як гэтыя матэрыялы цяпер выкарыстоўваюцца, і ідэі праектаў набліжэння гэтай спадчыны да ўсіх і кожнага; закранулі тэму актуальнасці для кнігавыдаўцоў і саміх літаратараў ваенных падзей з гледзішча ўзнаўлення тых ці іншых эпізодаў і жыцццяпісаў; мелі месца і дыскусіі, прадметам якіх з’яўляліся адрозненні ў захаванні мемарыяльных матэрыялаў у архівах, архівах-музеях і музеях; звярнуліся і да праблематыкі патрыятычнага выхавання моладзі.

Напачатку **Ганна Запартыка** распавяла пра асаблівасці ўтварэння і фарміравання фондаў пісьменнікаў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны:

«Архіў-музей літаратуры і мастацтва захоўвае ўнікальныя фонды пісьменнікаў — гэта цэлы комплекс дакументаў, якія ўзніклі ў працэсе іх жыцця, дзейнасці, творчасці. У кожным з фондаў ёсць рукапісы з іх варыянтнасцю: і аўтографы, і машынапісы, і іншыя формы падачы тэксту. Машынапісы маюцца з рэдактарскімі і аўтарскімі праўкамі. Архіўны фонд утрымлівае здымкі і іншыя асаблівасці дакументаў. Адрозненні ад унікальных відаў дакументаў — пісьмы, уласна пісьменніка і да яго. Эпістальная спадчына выклікае асаблівую цікавасць з боку даследчыкаў і творчасці аўтара, і паўсядзённай гісторыі. Значную колькасць у пісьменніцкіх фондах складаюць дзённікавыя запісы — тыя, што вядуцца з дня ў дзень, і кароткія запісы на памяць. Прысутнічаюць і дакументы членаў сям’і: дзяцей, бацькоў... Сёння ў архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваецца больш за 250 пісьменніцкіх фондаў — палова ад агульнай фондавай колькасці. Фонды большасці творцаў, чые партрэты знаходзяцца ў гэтай Мемарыяльнай зале, захоўваюцца ў архіве...»

Мне згадваецца 1985 год, калі святкавалася 40-годдзе Перамогі, — тады ў архіве праводзілася маштабная акцыя: камплектаванне, навуковае апісанне і выкарыстанне фондаў творчых асоб — удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Менавіта тады і сфарміраваўся асноўны комплекс дакументаў.

Такім чынам, мы літаральна вырабавалі многія дакументы. Прайшло шмат гадоў, а яны захоўваюцца ў архіве, служаць творчым людзям — тым, хто піша ўспаміны, хто хоча звязаць эпоху з фактамі аб ёй і адлюстравць яе. Выкарыстоўваючы ўласныя запісы і ўспаміны, літаратары вывучаюць і гэты матэрыял: друкаваныя выданні, перыёдыку, асаблівасці дакументаў з фонда таго ці іншага пісьменніка.

На выстаўцы, падрыхтаванай архівам-музеям, толькі некалькі фрагментаў з фондаў пісьменнікаў-франтавікоў. Мы быццам працягваем размову з тымі, чые дзённікі надрукаваны ў кнізе «Мы жылі ў буднях барацьбы» («Мастацкая літаратура», 2020). Ваенны ўрач у лётнай часці Антон Алешка, радавы Мікола Лобан, партызан Пятро Валкадаеў, ваенны інжынер Вісар’ен Габрук вялі запісы праз усю вайну... У часовай экспазіцыі акрамя іх можна ўбачыць запісы Міхася Лынькова і некаторых іншых літаратараў: фрагменты дзённікаў і твораў, аўтографы, машынапісы, фатаграфіі. Кнігі ваеннага часу і сціплія ў афармленні пасляваенныя выданні адносяцца да асабліва каштоўных.

У архіве захоўваюцца сведчанні ўдзелу ў Вялікай Айчыннай вайне пісьменнікаў Аляся Адамовіча, Міколы Аўрамчыка, Зінаіды Бандарынай, Аляся Бацьчылы, Янкі Брыля, Васіля Быкава, Аляксея Зарыцкага, Уладзіміра Карпава, Кастуся Кірэенкі, Аркадыя Куляшова (дарэчы, адным з самых унікальных рукапісаў, што ў нас захоўваюцца, з’яўляецца першы варыянт яго паэмы «Сцяг брыгады», напісаны ў бліндажах), Максіма Лужаніна, Івана Мележа, Аляся Махнач, Івана Навуменкі, Івана Новікава, Аляксея Пысіна, Аляксея Русецкага, Максіма Танка, Аляся Савіцкага, Валянціна Таўла, Івана Шамякіна... Цікавую, каштоўную старонку ўяўляюць матэрыялы і тых пісьменнікаў, якія не вярнуліся з вайны: Змітрака Астапенкі, Аляся Жаўрука, Рыгора Мурашкі, Міколы Сурначова, Андрэя Ушакова, Хвядоса Шынклера і іншых. Ёсць у архіве і калекцыя беларускіх пісьменнікаў, сфарміраваная з паступленняў, у якіх была невялікая колькасць дакументаў: гэта матэрыялы Аляксея Коршака, Леаніда Гаўрылава, Сямёна Мельчука, Аляся Пруднікава, Генадзя Шведзіка і некаторых іншых — гэта ўсё ўключана ў нацыянальны архіўны фонд і спрыяе даследчыкам у самых розных сферах: літаратурнаўчай, гістарычнай, краязнаўчай, журналісцкай...»

Эмацыянальным, душэўным, цікавым быў расповед пра Якуба Коласа **Васіліны Міцкевіч**:

«Большасць матэрыялаў, напісаных Коласам падчас вайны, увайшла ў Поўны збор твораў, што пабачыў свет да 130-годдзя Песняра. Нягледзячы на тое, што Якуб Колас амаль цалкам выдадзены, пра яго шмат напісана і даследавана, у фонда-асховішчы музея маюцца матэрыялы, якія могуць распавесці новае пра пісьменніка падчас вайны. У музеі пастаянна вядзецца работа: ладзяцца мерапрыемствы, сустрэчы, часовыя экспазіцыі, якія раскрываюць тэму пісьменніка і Вялікай Айчыннай вайны. Хаця ён быў у эвакуацыі, падзеі вайны вострым болем адгукнуліся ў сэрцы паэта: не стала многіх блізкіх яму людзей, у верасні 1941 года яго сын згінуў без вестак, загінуў блізкі сябар Янка Купала, адразу пасля таго як адсвяткавалі перамогу, 21 мая 1945 года, не стала жонкі. Таму творы Коласа ваеннай тэматыкі цікавыя і актуальныя, эмацыянальныя, бо распавядаюць аб цяжкасцях і выпрабаваннях ваеннага часу. Ва Узбекістане Колас пісаў і актыўна выступаў па радыё, супрацоўнічаў з газетамі. Менавіта там можна знайсці яшчэ невядомыя матэрыялы, звязаныя з яго творчасцю ў той перыяд.

А сёлета, у Год гістарычнай памяці, у музеі Песняра распрацавалі некалькі праектаў, звязаных з Вялікай Айчыннай вайной і яго творчасцю. Так, нядаўна адкрылася выстаўка ў музеі Вялікай Айчыннай вайны, прысвечаная Янку Купалу, аналагічная выстаўка будзе ладзіцца і сумесна з музеем Коласа ў канцы кастрычніка — пачатку лістапада. Праекты, у якіх задзейнічаны фонды двух музеяў, адметныя тым, што даюць магчымасць штосоці для сябе адкрыць у новым святле, а музейшчыкам — па-новаму прадставіць матэрыялы з фондаў устаноўдзельніц.

Акрамя таго, пры падтрымцы Выдавецкага дома «Звязда» музей Коласа займаецца актыўнай выдавецкай дзейнасцю. У фондах захоўваюцца лісты сына пісьменніка, Юрыя Канстанцінавіча Міцкевіча, да бацькоў і братоў. Пісьмы і іншыя матэрыялы сталі асновай для выдання «Апалены золас: слова пра Юрку, Коласава сына» (2013). Сюды трапіў і радыёзварот пісьменніка 1942 года, у якім прагучалі словы: «Калі пачуеш ты мой голас, то, дарагі сын, звярніся, калі ласка, да мяне...» Трапіў пад вокладку кнігі і верш, прысвечаны Коласам сыну, успаміны пісьменніка і яго брата Данілы Канстанцінавіча. Выданне гэтае стала першым крокам па ўшанаванні памяці сына Коласа Юрыя.

Адметна, што сёлета, у Год гістарычнай памяці, Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа наладзіў яшчэ адзін праект: 22 чэрвеня побач з магіламі яго бацькоў і братоў адкрылі мемарыяльную дошку ў гонар Юрыя Міцкевіча. Дзякуючы дошцы, аўтарам якой з’яўляецца вядомы скульптар Максім Пятруль, уся сям’я Песняра сабралася разам... Дошка зроблена ў выглядзе апаленага лёта, на ёй — словы, як быццам напісаныя почыркам пісьменніка... У 1947 годзе ён пасадзіў на сваёй сядзібе дуб у гонар сына — бацьку патрэбна было такое месца... Я вельмі рада, што сёлета, калі з дня нараджэння Юрыя споўнілася 105 гадоў, месцам ушанавання яго памяці сталі Вайсковыя могілкі...»

У выступленні **Віктара Шніпа** прагучала канкрэтная прапанова, якую было б дарэчы адразу і прыняць да ўвагі: «Напісанне дзённікаў — у пэўнай ступені інтымная справа. Тут пішаць толькі праўду, з гэтай прычыны яны больш каштоўныя, чым успаміны: так, ва ўспамінах розных людзей пра адно і тое ж нешта заўжды не супадае. Калі ж чалавек піша дзённік, тым больш падчас вайны, у экстрэмальных умовах, калі пісаць іх нельга было, гэта заслугоўвае асаблівай увагі. Таму калі дзённікі друкуюцца, як у згаданым выданні «Мы жылі ў буднях барацьбы» — з прадровай, уступным артыкулам і каментарыямі Ганны Запартыкі, — гэта бяспэчна. І праз тое стадоў будучы актуальнымі дзённікі ўдзельнікаў вайны, напісаныя ў перапынках паміж баямі і бамбардзіроўкамі, — сведчанні таго, што адбывалася на самай справе. Як галоўны рэдактар часопіса «Польмя» прапануюць зрабіць у выданні адпаведную рубрыку і друкаваць дзённікі, што яшчэ не пабачылі свет, напісаныя ўдзельнікамі вайны. Гэта трэба не толькі нам, але і наступным пакаленням. Пра тое, што знаходзіцца ў архівах, ведае вузкая кола даследчыкаў, а часопісы маюць шырокую чытацкую аўдыторыю.»

Ганна Запартыка падхапіла ідэю і зазначыла, што падчас адной з нядаўніх канферэнцый былі перададзены дзённікі Івана Красоўскага, дзяржаўнага дзеяча, які ў свой час эвакуіраваў з самых небяспечных месцаў беларускіх пісьменнікаў. На канферэнцыі прысутнічаў яго сын і падарыў архіў-музею артэфакты,

баямі і бамбёжкамі

сярод якіх былі запісы І. Красоўскага, фотаапарат «Лейка»... Даследчыца згадала, што ўстанова мае дзённікавыя запісы Бэндэ, які быў у блакадным Ленінградзе, ёсць фонд ленинградскага перакладчыка Паўла Кабзарэўскага, кароткія дзённікавыя запісы Міхася Лынькова, Аляксея Карлюка — усё гэта якраз можна прапанаваць для рубрыкі...

«Мастак Пётр Герасімовіч, удзельнік вайны, які страціў падчас баявых дзеянняў правую руку, а потым перавучыўся і стаў маляваць левай, таксама веў дзённікавыя запісы, але адзначаў, што на вайне гэта рабіць было надзвычай складана, бо існавала небяспека — магло быць пакаранне, — распавяла Г. Запартыка. — Пачала цікавіцца даследаваннямі на тэму “Дзёння ў экстрэмальных сітуацыях” і высветліла, што насамрэч загада, які б забараняў вядзенне дзённіка, не было, але ў кожнай вайсковай часці існавалі свае правілы, камандзір мог гэта забараніць, дый не кожны салдат меў такі парыв — у асноўным гэта рабілі людзі, якія ведалі, што пасля скарыстаюць іх для сюжэтаў ці іншых творчых задум. Так, Антон Алешка піша, як ён згубіў дзёнік і быў вельмі напалоханы. Але яго таварыш знайшоў запісы і ціха перадаў яму: пра гэта ніхто больш тады не даведаўся. Гэты дзёнік унікальны тым, што ў ім — і малюнкі аўтара, вельмі цікавыя замалёўкі... А ў дзёніку Вісарыёна Гарбука шмат вершаў. Лічу, што ў сродках масавай інфармацыі трэба вярнуцца да гэтай асобы: пазіцыянецца як дзіцячы, а насамрэч ён — даляка не толькі дзіцячы аўтар. Варта было б выдаць зборнік гэтага пісьменніка...»

На пытанне аднаго з удзельнікаў круглага стала, ці складана цяпер выдаць зборнік твораў пісьменніка — удзельніка вайны, **Віктар Шніп** зазначаў, што праблема пры выданні кнігі яшчэ і ў тым, што трэба, каб сабраўся тыраж. А часопісы гэтай праблемы не маюць — таму мэтазгодна спачатку рабіць публікацыі ў сродках масавай інфармацыі.

Якая падрыхтавана да друку літаратура на тэму Вялікай Айчыннай вайны ў выдавецтве «Чатыры Чвэрці», расказала **Ліліяна Анцук**:

«З 2010 года ў нас выходзіць серыя “Дзеці вайны”. Маецца на ўвазе філасофія вайны. Аўтары — паэты, празаікі, краязнаўцы — тыя, хто не бачыў вайны, але тое, што яны пішуць, адпавядае тэме. Гэта Анатоль Зэкаў, Казімір Камейша, Ізяслаў Катляроў. Тыражы невялікія, але яны збіраюцца, асабліва што тычыцца дзіцячай літаратуры. Выходзяць кнігі і на роднай мове, і па-руску. Уважліва глядзім кожны рукапіс, які з’яўляецца ў рэдакцыі... Не так даўно да нас завітаў Мікалай Чаркашын. Ён выклаў на стол адкапанія з зямлі рэчы з тых мясцін Ваўкавыска, дзе ішлі баі... І прапанаваў да друку расповеды пра дзяцінства.

Там ёсць і лісткі з дзённікаў яго маці. Чытаецца так, што не адарвацца...

Праект набывае папулярнасць, становіцца міжнародным. Так, у Барысаўскай бібліятэцы мяне зацікавіла кніга “Паміж жыццём і смерцю” Набі Даўлі — пісьменніка з Татарстана з незвычайным лёсам. З пачаткам вайны ён дабіваецца адпраўкі на фронт і едзе туды не як карэспандэнт, а як разведчык. У жніўні ў раёне горада Беразіно, выходзячы з акружэння ў складзе групы разведчыкаў, трапляе ў палон. Да красавіка 1945 года Даўлі знаходзіўся ў фашысцкіх канцлагерах. Некалькі раз дзелаў кнігі прысвечана Барысаўскаму лагеру смерці. Цяпер мы маем дакументы, што пацярджалі гэтыя страшныя падзеі, пра якія вядзецца гаворка. У 1964 годзе адбылася закладка мемарыяла “Брацкага магіла савецкіх ваеннапалонных”. Але ў 1944 годзе межы пахаванняў ваеннапалонных у тым месцы не былі зафіксаваны. У 2016 годзе там правалі раскопкі і знайшлі паршты больш чым чатырох тысяч чалавек. Супрацоўнікі Барысаўскай бібліятэкі прапанавалі сумесны праект, звязаны з імем гэтага пісьменніка. Мы ўзяліся выдаць кнігу. На восень запланавана мерапрыемства на месцы мемарыяла. Сімвалічна, што з кожным распавядам, за кожным сюжэтным паваротам кнігі адкрываюцца ўсё новыя падрабязнасці, якія павінны быць зафіксаваны...»

Валеры Чудаў распавядаў пра тое, як яму дапамагавалі дзёнікі ў пісьменніцкай працы:

«Дзёнікі — сапраўдныя словы людзей, якіх ужо няма, таму гэта вельмі каштоўныя дакументы для пісьменнікаў і даследчыкаў, якія імкнуцца стварыць праўдзівы вобраз. Я пішу гістарычныя апавяданні і заўжды карыстаюся дзённікамі таго часу, перапіскай — тады не толькі раскрываецца вобраз чалавека, пра якога пішу, але і ўзнаўляецца час, у які той чалавек жыў. Лічу, што тэма Вялікай Айчыннай вайны будзе актуальнай і праз сто, і праз тысячу гадоў, будзе хваляваць вельмі многіх. Колькасць людзей, праз чые лёсы прайшла вайна, вялізная.

Гэтыя ўнікальныя матэрыялы трэба захоўваць, каб нашы далёкія нашчадкі разумелі, як мы жылі. Я — чалавек ваенны. Для мяне тэма вайны актуальная заўсёды... У 2020–2021 гадах выйшлі чатыры маіх кніжачкі ў серыі “Імя ў гісторыі Беларусі”. Па маім назіраннях, менавіта ў такім фармаце варта даносіць інфармацыю маладым людзям 17–18 гадоў...»

Адметную гісторыю пра тое, з якім дакладнасцю ўзнаўляюцца ў мастацкай прозе нашы пісьменнікі архіўныя матэрыялы, расказаў **Алесь Карлюкевіч**:

«Мікалай Чаркашын напісаў тры раманы пра падзеі першага года вайны на Беларусі. Ён прыехаў з прэзентацыяй туды, дзе на месцы баявых дзеянняў ваенныя гісторыкі праводзілі раскопкі. А ён выкарыстоўвае ў раманах і архіўныя матэрыялы, таму некаторыя яго героі — рэальныя людзі: вядомыя военачальнікі,

камандзіры падраздзяленняў. Калі Мікалай Чаркашын распавядаў пра яшчэ не выдадзены раман, гісторыкі паказалі яму медальён і іншыя артэфакты, звязаныя з рэальнымі героямі яго кнігі: людзі, якія сталі прататыпамі герояў, загінулі, — іх астанкі былі знойдзены ў тых мясцінах...»

Віктар Ермаловіч падзякаваў арганізатарам выстаўкі і падзяліўся ўражаннямі ад падзеі:

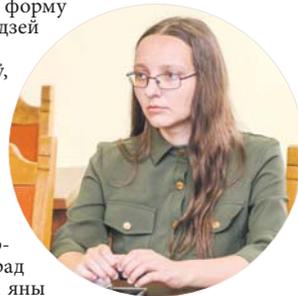
«Матэрыялы часовай экспазіцыі наводзяць на думку, што вайна вайной, а творчасць усё адно не мае межаў. Другі момант — выстаўка распавядае пра тое, як нашы пісьменнікі, тады маладыя, паказалі сябе ў няпростыя часы сапраўднымі грамадзянамі. Яны разумелі, што калі пераможа Германія, ім не жыць на гэтым свеце. Але свядома падзялілі лёс свайго народа, выбралі супраціўленне. Яшчэ акалічнасць: менавіта ў гады вайны нарадзіліся многія нашы класікі — тыя, хто паставіў айчынную літаратуру побач з літаратурамі іншых краін, зрабіў яе сусветнай. Гэтую думку выказаў і Іван Шамякін...»

Ёсць яшчэ аспект, пра які мала гавораць: пісьменнікі зрабілі і практычны ўнёсак у перамогу над ворагам на тэрыторыі Беларусі ў гады вайны хадзіла трыста мільёнаў асобнікаў улетак. Пісалі іх і класікі, і маладыя творцы. Мною выяўлены пяць тысяч трыста сем адзінак у розных жанрах. Наш народ даспеў да супраціўлення — тыя ўлеткі былі як пуцыводная зорка, якая натхняла людзей на барацьбу. То бок пісьменнік практычна кіраваў дзейнасцю супраціву — гэта і класікі Якуб Колас і Янка Купала, і партызаны-падпольшчыкі... Больш за трыццаць мільёнаў асобнікаў былі выдадзены на тэрыторыі нашай краіны і карысталіся вялікай папулярнасцю. Пісьменнік быў часткай народа, які ажыццяўляў супраціўленне...»

Таццяна Курьянец распавяла пра цікавую форму данясення матэрыялаў аб удзельніках ваенных падзей у межах патрыятычнага выхавання школьнікаў:

«Апрача таго, што я — член Саюза пісьменнікаў, з’яўляюся і членам арганізацыі “Будзем памятаць”. Яе ўдзельнікі ездзяць па школах і ліцэях краіны і распавядаюць дзецям пра вайну. Важна не толькі захаваць, але і правільна прадставіць, падаць гэтую інфармацыю. Дзеці мала ведаюць пра вайну, таму мы прыдумалі незвычайны фармат падачы. У мяне, як удзельніка клуба ваенна-гістарычных рэканструктараў, ёсць форма, якую насілі салдаты — удзельнікі вайны. Перад дзецьмі мы выступаем менавіта ў форме, і калі яны бачаць людзей быццам з карціны, якія паводзяць сябе як байцы таго часу, школьнікам вельмі цікава. Цяпер наша задача — зрабіць такія ўрокі інтэрактыўнымі, абагульненымі па ўсёй Вялікай Айчыннай вайне. Таксама думаем і пра тое, у якім фармаце прадставіць беларускіх і іншых пісьменнікаў — удзельнікаў вайны.»

Падагульніла гутарку **Ганна Запартыка**. Яна запрасіла ўсіх зацікаўленых актыўна наведваць архіўную ўстанову і далучаць да праблем захавання памяці ўсіх неаб’якавых:

«Наша задача — зберагчы, данесці, захаваць крыніцы. Многія дакументы пакуль яшчэ знаходзяцца ў сямейных сховах, а гэта не можа гарантаваць поўнае захаванне. Архіўная апека — вось гарант годнага захавання і карыстання дакументамі праз выстаўкі, зборнікі, радыё- і тэлеперадачы, сустрэчы-прэзентацыі. Таму запрашаю ўсіх зацікаўленых не проста прыходзіць у чытальную залу, але і даносіць гэтую спадчыну да ўсіх — праз друк і музычныя творы, — бо гэта тое, што закладаецца ў памяць і засцерагае, напрыклад, дакументы дзеда ці прадеда ад знішчэння... Прашу шаноўных удзельнікаў круглага стала вучыць наша грамадства спадчынна-архіўнай паміці, берагчы памяць. Каб кожным новым пакаленнем не адпрэчвалася тое, што зроблена папярэднікамі.»

Запісала **Аліса БРАТКА**
Фота **Кастуся ДРОБАВА**

У Паўночнай сталіцы Расійскай імперыі пачатку XX стагоддзя спаквалі фарміраваўся беларускі асяродак, наладжвалася выдавецкая справа. Культурны, высока інтэлектуальны кантэкст вымагаў трымаць планку нацыянальнага жыцця. У падмурак будучага Беларускага дома тут закладвалі асноўныя камяні. Але далёка не кожны з энтузіястаў нацыянальнага будаўніцтва добра вядомы сёння.

Паважным прафесарскім крокам

Адзін з прадстаўнікоў беларускага зямляцтва ў Санкт-Пецярбургу — Леанід Сеўрук (1867—1918) — асоба ці не найменш даследаваная сярод іншых. Склалася дваістая сітуацыя, адасоблена зафіксаваная ў розных нацыянальных кантэкстах. У Расіі творчая спадчына *знакамитага* (такі акцэнт нязменна прысутнічае ў біяграфічных звестках) вучонага-метадыста разглядаецца як важны гістарычны этап фарміравання прынцыпаў выкладання прыродазнаўства, што бярэ пачатак ад М. Ламаносава. Падручнікі Л. Сеўрука шмат разоў перавыдаваліся. Так, «Пачатковы курс прыродазнаўства» ў 1908 г. вытрымаў ужо сваю пятую апрацаваную ў сістэме адукацыі. У педагагічных колах Расіі быў у актыўным ужытку выраз «выкладаць па Сеўруку».

У гісторыі беларускай літаратуры знакаміты педагог засведчыўся непасрэдным чынам, прытым у адным з першых выданняў будучага класіка літаратуры. Праўда, гэты факт найпроставага дачынення практычна

«А ўдава выняла з шафы пакет, паказвае мне і гаворыць:

— У мяне яшчэ вось гэта захавалася.

Плянуй я, а гэта ладны пачак пісем, перавязаных стужкаю. Пісьмы Янкі Купалы да Сеўрука.

Нямела папрасіў у жанчыны:

— Дык, можа, вы мне іх аддасце?..

Жанчына памулялася, яўна не ведаючы, як лепей зрабіць, потым уздыхнула:

— Не, гэта, усё-такі, асабістая перапіска, мала што тут можа быць, мужу гэта, магчыма, было б непрыемна...

І паклала пісьмы назад у шафу. Сказала са шкадаваннем:

— Мусіць, гэтыя пісьмы мне прыйдзеца знішчыць...

Я нічым не мог перашкодзіць такому намеру ўдавы. Мусіць, яна іх потым і знішчыла»...

У лютым 1997 года Сяргей Панізік, тады вучоны сакратар Літаратурнага музея Янкі Купалы, з падказкі Лідзіі Арабей выправіўся ў Манчагорск разбіраць кнігазбор ужо спачлава Барыса Пятроўскага. Вярнуўся Сяргей Сцяпанавіч з двухпудовым скарбам: 98 кніг, 48 паштовак. Сярод прывезенага — «Гусяр» (1910), «Адвечная песня» (1910), «Шляхам жыцця» (1913) з дарчымі подпісамі аўтара. Супрацоўнікі музея ў ліку першых змаглі наглядна пераканацца ў праўдзівасці слоў папярэдняга візіцёра,

Студэнт фізіка-матэматычнага факультэта Пецярбургскага ўніверсітэта Леанід Сеўрук. Другая палова 1880-х гг. З фонду Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Санкт-Пецярбурга.

Пецярбургскія сустрэчы

ніколі не акцэнтаваўся і, адпаведна, не даследаваўся. Вучоны-прыродазнаўца быў рэдактарам і аўтарам прадмовы да «Другога чытання для дзяцей беларусаў» (Пецярбург, 1910) Якуба Коласа. Пра што і на вокладцы, і на тытульнай старонцы адзначана ў адпаведнасці з тагачаснай народнай стылістыкай: «Пераглядзеў і прадмову прыпісаў Л. СЕЎРУК».

Уступнае слова да «Другога чытання...» варта разглядаць у кантэксце беларускай мастацка-публіцыстычнай традыцыі канца XIX — пачатку XX стагоддзя, прадмоў Францішка Багушэвіча. Зачынены тэкст Леаніда Сеўрука дакладна датаваны — 23 чэрвеня 1909 года. Можам меркаваць, напісаны на адным дыханні, прыроўненым да паэтычнай творчасці: «Бярэш у рукі ксёнжачку і здаецца табе цяпер <...> саўсім як бы пабыў на сваёй роднай старонцы, адвёў, як кажучы, душу. Разам з гэтым ты сваёю душою пачуў, што значыць родная мова, напісаная на паперы, надрукованая ў ксёнжцы».

Падчас глабальных узрушэнняў нацыянальных дзеячы не толькі словам, але і справай імкнуліся наспрыяць зямлякам. Так узнікла і дабрачынная арганізацыя «Беларускае таварыства ў Петраградзе па аказанні дапамогі пацярпелым ад вайны» (1916—1918). Сярод яе заснавальнікаў быў Браніслаў Эпімах-Шыпіла, а на чале камітэта (кіраўнічага органа) стаяў Леанід Сеўрук.

За палярным кругам

У энцыклапедычным даведніку «Янка Купала» (1986) адносна Леаніда Сеўрука сказана: «Першыя актыўны ўдзел у беларускім нацыянальна-вызваленчым руху пачатку XX ст.». Асабістае стаўленне характарызуе дарчыя подпісы на кнігах «Адвечная песня», «Гусяр», «Шляхам жыцця», што былі выдадзены ў Паўночнай сталіцы Расійскай імперыі. «Вельмі паважанаму прафесару п. Л. С. Севруку ў довад прызнання яго прац і думак, пакладзеных на карысць маці-Беларусі і яе нешчаслівага народу. Ад шчырага сэрца. Янка Купала. Пецярбург 25/VI.1910 г.», — дарчы аўтограф на кнізе «Адвечная песня» (1910). Даведчанаму артыкулу папярэднічала толькі адна публікацыя — у газеце «Літаратура і мастацтва»...

У канцы 1981 года пісьменніца і даследчыца Лідзія Арабей з перасадкамі адправілася ў горад Манчагорск Мурманскай вобласці. За палярны круг яе клікалі цікавы чалавек і яго ўнікальны кніжны збор. Гаворка пра Барыса Пятроўскага (1910—1994), родам з вёскі Нізок Мінскай губерні. У той час ён быў начальнікам каштарысна-дагаворнага аддзела Кольскага мантажнага ўпраўлення. Справаздачу пра сваю паездку і цікавую сустрэчу Лідзія Львоўна апублікавала на старонках «ЛіМа» ад 1 студзеня 1982 года — «Дарога вяла на поўнач. Невядомыя аўтографы пясняра».

Маладыя гады Барыса Пятроўскага звязаны з Ленінградам. У канцы 1920-х гадоў у горадзе на Няве існаваў Беларускі Дом асветы: «Размяшчаўся ён на Фантанцы, 2, у былым багатым асяжынку з шыкоўнай мэбляй, люстрамі. Мы ў сваіх панашаных святках, мусіць, не вельмі ўпісваліся ў тыя інтэр'еры, але нічога, нам тыя інтэр'еры не перашкаджалі!» Гасцямі беларускага гаспады, якая мела свой драматычны гурток, хор, багату бібліятэку, былі Яўхім Карскі, Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартны, Змітрок Вядуля, Міхась Зарэцкі, Алесь Дудар, Заір Азур і іншы.

Двухпакатная кватэра Барыса Пятроўскага ў Манчагорску ўся застаўлена кнігамі. Частка з іх прыдбана ад удавы Леаніда Сеўрука: «Напакаваў поўны чамадан ды яшчэ і пачак звязаў». Заўзяты бібліяфіл ахвяраваў сваім адзіным пішжаком. Але не толькі пра гэта было расказана шануюнай гасці з Мінска. Сярэц даследчыкаў не могуць не сіцсннуцца ад шкадавання пасля наступнага эпізоду:

лімаўскага аўтара: «Усе беларускія кнігі ў яго бібліятэцы былі любоўна пераплеценны ў цвёрдыя вокладкі, на вокладках бронзаю адціснуты назвы выданняў і ініцыялы гаспадары бібліятэкі — А. С.».

Да каранёў

Звесткі пра паходжанне вядомага расійскага педагога фрагментарна раскіданы з асобных публікацыяў краязнаўцаў, біёграфіаў. Дзякуючы ім да інфармацыі з энцыклапедычнага даведніка стала магчымым дадаць, што ў 1885 г. Л. Сеўрук скончыў Слуцкую гімназію. Вацька Леаніда Сафонавіча быў са старадаўняга, але збяднелага шляхецкага роду Курч-Сотва-Сеўрукаў, які, паводле сямейных паданняў, вёў свой радавод ад князя Гедыміна.

На жаль, беларускі складнік грамадска-культурнай дзейнасці Леаніда Сеўрука на дзесяцігоддзі застыў у першاپачатковым стане фіксацыі ў двух невялікіх артыкулах 1982 і 1986 гадоў (абодва належаць пярэ Лідзіі Арабей), не сфарміраваўся як асобная манаграфічная тэма.

У сёцве размешчана толькі адна партрэтная выява Леаніда Сеўрука, на якой зафіксаваны чалавек сталага веку. На маю просьбу адгукнуўся калега з Масквы, гісторык Ігар Барынаў, перадаў мне залацінкі архіўнай інфармацыі, якія дазволілі вярнуцца да раней закранутай тэмы, распрацоўкі яе асобных сюжэтных ліній. У Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Санкт-Пецярбурга быў выялены фотаздымак на плёнцы са студэнцкага перыяду «аб'екта» нашай увагі.

Звесткі пра радавод дазволілі правесці росшукі з куды большым энтузіязмам. Слуцкі напрамак набыў сваю канкрэтызацыю. Паводле архіўнага дакумента («Студэнцкая справа Л. С. Сеўрука»),

«Отец — отставной унтер-офицер Сафоний Кондратович Севрук, православный.

Имеет бронзовую медаль на Андреевской ленте в память войны 1853—1856 и две нашивки золотой тесьмы за беспорочную 18-летнюю службу.

От роду 37 лет (в 1864), росту примерно 2 аршина 7 вершков, глаза карие, нос умеренный.

В службу вступил из одновольцев Минской губернии, 3-го Сороговского участка, рекрутом 22 января 1846. Произведен в унтер-офицеры лейб-гвардии Гренадерского полка в декабре 1861.

28 мая 1865 в погостской Иоанно-Предтеченской церкви вступил в брак с одновольковой католического исповедания Камиллей Ксаверьевной Розадовской.

Леонид родился 25 сентября 1867 в застенке Сорогово, окрестил 30 сентября того же года».

Лакалізацыя пошуку прывяла ў вёску Сорагі Слуцкага раёна. На старых могілках тут знайшлі вечны спачын бацькі Леаніда Сеўрука. На вялікую радасць, і пахаванне, і помнік захаваліся. Вельмі адметна, што надпіс пачатку XX стагоддзя зроблены па-беларуску: «Сафон Кондратаў Сеўрук 1819—1902 і жонка яго Камілія Ксавераўна з Развадоўскіх 1834—1892». Вось такімі непрадказальнымі часам бываюць даследчыцкія шляхі. Погляд здалёку прымушае ўважліва пашукаць паблізу.

Мікола ТРУС,

кандыдат філалагічных навук

З фонду Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа.

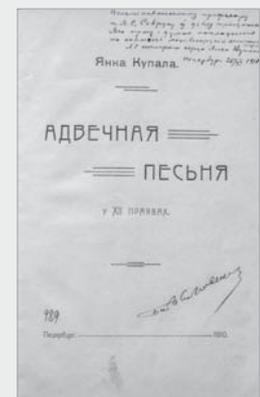
Другое чытанне для дзяцей беларусаў (Пецярбург, 1910) Якуба Коласа

(1916—1918). Сярод яе заснавальнікаў быў Браніслаў Эпімах-Шыпіла, а на чале камітэта (кіраўнічага органа) стаяў Леанід Сеўрук.

З фонду Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы.

Эксклюзіўны пераплёт «Адвечнай песні» (Пецярбург, 1910) з былога кнігазбору Леаніда Сеўрука.

Тытульная старонка «Адвечнай песні» (1910) з дарчым подпісам Янкі Купалы, адрасаваным Леаніду Сеўруку, і аўтографам Барыса Пятроўскага.

Святлей глядзець на свет

У кафе, за адным столікам, выпадкова сустракаюцца двое. Як высвятляецца падчас размовы, дзяўчыну ўгаворваюць выйсці замуж за нялюблага, таму што «багаты: у яго ёсць машына, кватэра». У яе маці свой аргумент: «Я ж таксама твайго бацьку не любіла. <...> А цяпер во век пражыла з ім і лепшага сабе мужыка не хачу. Кабnanoў выбіраць, дык зноў бы толькі за яго пайшла». У сурзмовыцы сітуацыя ў нечым падобная: знаёмка «тлуміць галаву цэламу тузіну хлопцаў, цалуецца з усімі і выбірае, хто ёй будзе лепшым мужам». На пытанне гэтай выпадковай стрэчнай: «Дык чаму гэта яна выбірае вас, а не вы яе?» — ён адказвае: «Таму што і яна багатая: у яе таксама ёсць кватэра і машына».

У нечым як у Міхаіла Луконіна:

*Мы вступілі з тобай —
два адночства.*

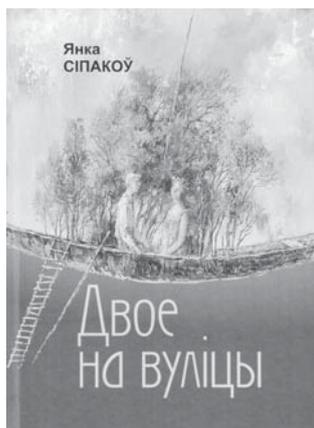
Не хочаць нам вшпымнаць

о том, што было.

*Не то чытобы всё отишло и всё остыло,
нет, просто так —
не вшпымнаецца, не ропіццяся.*

Толькі, у адрозненне ад безыменных лірычных герояў знакамітага рускага паэта, тыя, пра каго расказвае Янка Сіпакоў у аповяданні, якое дало назву яго кнізе «Двое на вуліцы», выпушчанай выдавецтва «Чатыры чвэрці», маюць імёны — Максім і Вераніка. Але галоўнае нават не гэта. Больш істотна іншае: ім якраз хочацца ўспамінаць тое, што было ў жыцці кожнага да гэтай выпадковай сустрэчы.

Ды менавіта загадкай персанажаў аб сваім мінулым ярскава пераконаваюць, што сітуацыя, пакладзеная ў аснову твора, зусім не банальная, як можа падацца на першы погляд, а надзіва жыццёвая. І ў «пераклічцы» імёнаў персанажаў марна шукаць пэўную зададзенасць, кніжнасць. Наадварот, «блізкасць» іх да Максіма Багдановіча і дзяўчыні Веранікі, якая жыла ў сэрцы паэта ўсё жыццё, зноў жа спрацоўвае на тыповасць згаданай сітуацыі. Кожнае сапраўднае каханне — хай не прагучыць падобнае параўнанне парадасальна — у пэўнай ступені багдановіцкае. У тым сэнсе, што яно чыстае, светлае. Хай сабе і не заўсёды шчаслівае. Паводле ж сюжэта ў аповяданні ёсць спадзяванне на тое, што ў Максіма і Веранікі ўсё складзецца добра. Гэта відаць па тэлеграме, якую яна адпраўляе таму, за каго яе хацелі аддаць замуж. «Даруй за непрыемнасці», — гаворыцца ў тэксце.

Такія мае меркаванні ў пэўнай ступені падмацоўваюцца выказваннямі Івана Данілавіча, якія ў прадмове «Вялікі талент» да кнігі прыводзіць яго сябра заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі Зіновій Прыгодзіч: «Усё рэальнае ў мяне — прыдуманна, а ўсё прыдуманнае — рэальнае. Здаецца, парадокс, але гэта так. Бо ўсё тое, пра што я пішу, было калісьці, дзесьці, з кімсьці. І тое, што я прыдумваю, зноў жа сабрана з таго, што ведаю. Мой герой узнікае, як кажучы, адразу ўжо амаль гатовы. І потым я толькі шукаю яму напавуення і рэаліі».

Усяго ў кнізе восем аповяданняў. Апроч твора «Двое на вуліцы» — гэта «Гасцініца», «Адам і Марыя» і іншыя. Усе яны па-свойму адметныя. І ўсе напісаны па-майстэрску. Асабліва новы паварот у раскрыцці тэмы кахання назіраецца ў «Гасцініцы». Галоўны персанаж твора — вопытны журналіст Туравец, які «упершыню за ўсю сваю ўжо немалую журналісцкую практыку вяртаецца ў рэдакцыю не выканаўшы задання». А яно як быццам не такое і складанае.

Туравец прыехаў у невялікі раённы цэнтр адшукаць лісты, якія партызаны слалі з лесу тым, хто знаходзіўся ў тыле. Нават даведаўся, што ў жанчыны, якая цяпер працуе пакаёўкай у гасцініцы, ёсць такія пісьмы ад каханага. Толькі... Калі ўбачыць гэтую кнігу Янкі Сіпакова, абавязкова набудзецца. Сітуацыя яшчэ тая! З болей успрымеце яе. А як балюча было пісаць аб вайне Івану Данілавічу, маці і бацьку якога фашысты закатавалі

за сувязь з партызанамі! Таму ён і не абыходзіў у сваёй творчасці тэму Вялікай Айчыннай вайны.

Назвавы творы, як і ўся проза Янкі Сіпакова (маладзейшым чытачам не лішне ведаць, што ён быў яшчэ і выдатным паэтам, нарысістам, гумарыстам, перакладчыкам), сведчаць аб тым, што аўтар пісаў па ўнутраным абавязку. Па душэўнай патрэбе і загадзе сумлення. Нават пра тое, што некаторым можа падацца супярэчлівым. Ён — з тых нямногіх літаратараў, якія ні ў адным сваім творы не хібілі. Іван Данілавіч не напісаў ніводнага радка, так бы мовіць, на злобу дня, калі быў упэўнены, што гэта супярэчыць яго ўласным меркаванням, уласнай пазіцыі — і пісьменніцкай, і чыста чалавечай.

Ці не таму ў свой час такія вострыя спрэчкі выклікала яго аповесць «Жыві як хочацца» (часопісны варыянт «Ці так жывеш?»), у якой сваімі сапраўднымі імёнамі названы і мужчынская, і жаночая нявернасць. Пра жаночую сказана нават больш адкрыта. Супраць гэтага твора асабліва ваяўніча выступілі «атрад» жанчын — і пісьменніц, і чытачак. Але нельга было не прыслухацца да голасу тых, хто ў сваіх меркаваннях аб ідэйна-мастацкай значнасці і жыццёвай праўдзівасці гэтага твора кіраваўся не эмоцыямі, а ўважлівасцю. Тады і станавілася відавочным, што пісьменнік не абельвае свайго галоўнага героя Алега Жалейку, ад якога пайшла жонка, як і не спрабуе падаць у крывым люстэрку Тоню.

Цяпер сучасны чытач можа сам разабрацца ў вартасцях аповесці «Жыві як хочацца», якая адкрывае кнігу «Двое на вуліцы». У сваіх развагах аўтар неспрымірымы да той уяўнай «свабоды», якая ніколі не сумяшчальная з сапраўдным каханнем. «Свабоды» з боку як мужчын, так і жанчын, калі пачуцці падмяняюцца мінутнымі захапленнямі, а цвярозая ацэнка жыцця саступае месца жаданню абавязкова знайсці некага лепшага. Ці не таму не толькі сам Жалейка застаўся ні з чым, але і Тоня, якая, хоць і знайшла новага мужа, праз колькі часу ўсё ж вярнулася да Алега.

У сувязі з гэтым нельга не прыслухацца да меркавання Серафіма Андрэяка: «Прыватная гісторыя» нашага сучаснага жыцця, асэнсаваная і даследаваная мастаком, набыла агульназначнае гучанне. Паставіўшы назвай твора пытанне: «Ці так жывеш?» — Я. Сіпакоў логікай разгортвання падзей, логікай унутранага раскрыцця характараў,

усім пафасам твора рашуча адмаўляе жорсткі прыныцып «жыві як хочацца», сцвярджае такія адносіны да жыцця, да чалавека, сутнасць якіх можна выказаць наступным чынам: жыві не так, як хочацца, а так, як трэба жыць сярод людзей».

Гэтае «жыві як трэба жыць сярод людзей» — у пэўнай ступені і творцы, і жыццёвы запавет Івана Данілавіча. Калі чытач перагортвае апошнюю старонку кнігі, у яго ўзнікае такое ўражанне, нібы ён сустрэўся з самім Янкам Сіпаковым. Асабліва адчуоцца гэта тым, хто быў добра знаёмы з пісьменнікам. Нібы па волі Боскай, нечакана ён зазірнуў да нас з самай неабсяжнай і загадкавай краіны, назва якой — Вечнасць. Роздумна-засяроджаны, але адначасова і адкрыты, доверлівы, адзін з тых аптымістаў, якія, нягледзячы на ўсю складанасць і суровасць жыццёвых варунаў, ніколі не пазабавіліся жыццёлюбства, завітаў да нас, каб даведацца, а ці так мы жывём, як трэба, перакінуцца словам-другім аб тым, што хвалявала яго і непакоіла (найперш праз творы прадстаўленыя ў кнізе «Двое на вуліцы»), разам з намі парадавацца сустрэчы.

Канешне, цяпер не лепшыя часы для кнігавыдання. І справа не толькі ў фінансавых цяжкасцях, але і, нават у большай ступені, у змяншэнні цікавасці да друкаванага слова, пра што ў прадмове нагадвае і Зіновій Прыгодзіч, зазначаючы, што «пра перавыданне класікі размовы наогул вядуцца неахвотныя, паслязаўтра... Ладная бібліятэчка атрымаецца».

Гляджу на свет праз ружовыя акулеры? Магчыма... Аднак і праз іх часам не лішне зірнуць. Ды і Янка Сіпакоў у адным са сваіх вершаў як бы нагадвае, што глядзець на свет трэба святлей, тады і жыць стане лягчэй:

*Здараецца, напыліве дабрыня
І так захопіць дзіўная чуліваасць,
Што ўсё на свеце хочацца абняць,
Да сэрца ўсё прылашчыць беражліва.*

Праз цудоўную кнігу рабіць гэта, прабацьце таўталогію, асабліва цудоўна.
Алесь ВІШНЕЎСКІ

Хвілінкі роднай мовы

Дзве падобныя кніжкі з рознымі назвамі — «Хвілінкі пазакласнага чытання» і «Хрэстаматыя для пазакласнага чытання». Першая адрававана ў якасці дапаможніка вучням 2 класа, другая — трэцякласнікам. Абедзве ўкладзены Інай Слесаравай і пабачылі свет у таварыстве з абмежаванай адказнасцю «Новое знанне». Аднак, уважліва пазнаёміўшыся з імі, упэўніваешся, што іх можна аб'яднаць і агульнай назвай — «Хвілінкі роднай мовы». Ды яшчэ з падзагаловак «Праз творы беларускіх пісьменнікаў». Хоць, безумоўна, важна, што ў іх змешчана. А гэта лішні раз упэўнівае, наколькі багатая і мілагучная наша родная, беларуская мова.

«Хвілінкі пазакласнага чытання» вылучаюцца і тым, што дапамагаюць дзецям лепш засвоіць адметнасць беларускай мовы. Калі якое-небудзь слова не ведаюць ці сумняваюцца ў правільнасці значэння — падмога тут як тут. Змешчаны пераклады некаторых з іх на беларускую мову, а да асобных выкананы і малюнкi. Прыглядзіся, маўляў, як выглядае тое, што закладзена ў сэнс пэўнага слова. Развіваць мысленне дапамагаюць і крыжаванкі. А назвы раздзелаў кнігі ўзяты

з асобных твораў аўтараў, прадстаўленых у ёй ці паддзенымі укладальнікам.

Гэты дапаможнік ужо даўно запатрабаваны. Згаднае выданне яго шостае. Несумненна, што такія шчаслівы лёс будзе і ў «Хрэстаматыі для пазакласнага чытання». Гэтая даволі аб'ёмная кніга адпавядае тым патрабаванням, што і закладваюцца ў аснову навуковых дапаможнікаў, якія з'яўляюцца зборнікам твораў ці ўрыўкаў з іх. Ахоп аўтараў у «Хрэстаматыі...» шырокі — каля 40 пісьменнікаў. Калі ж прыняць пад увагу, што асобныя з іх прадстаўлены некалькімі публікацыямі (а таксама ў кнізе змешчаны і фальклорныя творы), то відавочна, што хлопчыкам і дзяўчынкам ёсць што пачытаць.

Сярод аўтараў «Хрэстаматыі...» — найперш тыя паэты і празаікі, якія сваё прызвание знайшлі ў дзіцячай літаратуры: Эдзі Агняцет, Алена Васілевіч, Артур Вольскі, Аляксандр Дзеружынскі, Уладзімір Мацвеев, Іван Муравейка, Алесь Якімовіч і іншыя. Аднак, пішучы ў асноўным для дарослых, не забывалі пра дзяцей і Уладзімір Караткевіч, Кастусь Кірэенка, Якуб Колас, Янка Купала, Максім Танк, Іван Шамякін... Прадстаўлена і гортна маладзейшых пісьменнікаў: Геннадзь Аўласенка, Анастоль Бутэвіч, Алена Масла, Таццяна Мушынская, Зіновій Прыгодзіч...

Усе творы аб'яднаны ў тэматычныя раздзелы: «Прыгожая птушка пер'ем, а чалавек вучэннем», «Увосень і верабей багаты», «Чалавек без Радзімы, што салавей без песні», «Як ты да людзей, так і людзі да цябе», «Мірна жыць — шчаслівым быць» і іншыя. А да ўсяго змешчаны невялікія, літаральна ў некалькі радкоў, звесткі пра кожнага пісьменніка, хто прыйшоў на сустрэчу з хлопчыкамі і дзяўчынкамі.

Тамаш ЯНІК

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Квітнее ліпень. На ўзвесь свет
Зямля, здаецца, заспявала...
А мне чытаецца Купала,
Для нас не проста ён паэт.
Яго прымаю да драбніц,
Інакшы час, а Слова — тое:
Кране — глыбокае, святое —
Да самых горкіх таямніц,
Праменна ўспыхваюць радкі,
На ўсе шляхі жыцця кладуцца...
Іх бы пачуць і страпянуюцца
Усім нам сёння, землякі,
Каб вольна, звонка, да нябёс
Радзімы Слова закрыляла,
Каб усміхнуўся нам Купала,
Яго адчуўшы ічасны лёс.
Каб мы з яднанымі жылі
І пра народ свой ічыра дбалі,
І працай ічасце здабывалі,
Айчыне вернымі былі.
Радзіма ў нас навек адна!
Больш роднай анідзе не будзе.
Шануйце мір і згоду, людзі,
Каб расквітнела лепш яна.

Вязынка

Блаславеёны куток, незвычайны,
Дарагі, векапомны, святы,
Што з высокае Боскае тайны
Нам вытокама паўстаў залатым!

Тут на ўлонні дзівоснай мясіны
Для вячыстасці нашай у дар
І для велічнай славы Айчыны
Быў народжаны геній-пясяяр!

Неўміручасць лялююць тут дрэвы!
Тут паэзіяй промніць зямля!
Тут да неба разліты напевы,
Што натхняюць і вабяць здаля!

Тут жывая мілота лунае!
І якімі б сяды ні прыйшлі,
Нас вялікі Купала яднае
Для служэння радзімай зямлі!

Перад помнікам Янку Купалу

Пагрозлівы гул над планетаю.
Радзіма — матуля мая!
Кавідам, хлуснёю, ракетамі
Узята ў аблогу зямля.

Вы сведка,
Іван Дамінікавіч,
З прасветлых, вячыстых вышынь,
Што волю імкнёмся мы выкаваць
Трывалай, каб час не скрышыў.

Мы здольныя гэткае выканаць,
Каб поішасць адолец і гнус.
Мы з вамі, Іван Дамінікавіч,
Будзем сваю Беларусь.

Хоць болю былога —
не выплакаць,
Ды сонца бядзе не закрыць.
Мы горда, Іван Дамінікавіч,
Сягоння завёмся людзьмі,

Мацуемся працай мазольнаю,
Прад намі — азораны шлях.
Квітней, Беларусь наша, вольнаю
І слаўнаю будзь у яках!

На ўзлеску шум вясковы вязне,
У небе месячак плыве.
Бязрокі — нібы выйшлі з лазні
І сушыць локаны свае.

А за дарогай васількамі
Глядзяць шапоткі жыты...
А мы ідзём, і паміж намі
Свет хараства і пекнаты.

Пяшчота чыстага, святога...
І ні хмурыначкі нідзе,
Як быццам гэтая дарога
У вечнасць нас з табой вядзе.

Змітрок МАРОЗАЎ

А хто там ідзе...
Янка Купала

У Вязынцы зноў заспяваю салавей,
Дзе Ліра калісці зайграла...
А хто там ідзе праз вякі да людзей?
Пясяяр Беларусі — Купала!
А што ён нясе на скрыжальных душы?
Як сонца, праўдзівае слова,
Што мы, беларусы, жылі й будзем жыць
У час наш гримотны, суровы.
«А хто там ідзе?..»
Верш чытае паэт,
Хлапчына русявы, бяззусы...
Купала спявае — і чуе Сусвет:
«Ідуць да людзей беларусы!»

Надзея ПАРЧУК

Застаўся навечна

Янку Купалу

Сто сорок гадоў прамінула імклівых,
Як ты, наш Пясяяр,
нарадзіўся на свет.

Ці быў пры жыцці ты, Купала, ічаслівы
Як сын, як змагар і Паэт?

З дзяцінства спазнаў ты
нядолю народа,

Душой усваядоміў прычыну яе
І, маючы сэрца і дух патрыёта,
Запеў непаўторныя песні свае.

І песні ўзняліся, як птушкі на крылы,
Над рунню, над пушчай,
над роднай зямлёй,

І праўдачку неслі, як энёт апастылеў,
І волі жадалі Айчыне сваёй.

Ты, лобы Купала,
і ў снах светлых марыў
Убачыць свабоднай сваю Беларусь,
Ды злосьны нячысцік прыдумліваў кары —
Табэ і народу чыніў свой прымус.

Ён лёсы ламаў, па зямлі нашай гойсаў,
Мужыцкая мова — як стрэмка яму,
А песня гукала:

«Народзе, не бойся!
Дакуль нам трываць і чаму?

У роднай старонцы, у краі любімым,
Дзе нашыя продкі спрадэвеку жылі,
Не дай паглуміцца з народнай святынні,
Каб вечна застацца на гэтай зямлі!..»

Ты быў нам і будзеш як сонца ў зеніце,
Як светач, як зніч,
як святар-духаўнік.

Табэ мы з любоўю ідзём пакланіцца,
У пояс схіліцца, як блізкай радні.

Ёсць на карце свету Беларусь мая —
Хто вялікай лічыць, хто малой.
Ды спрацацца з імі не бяруся я,
Ад душы заву яе святой.

Нам святынні праішчурны пакінулі,
Наказалі рупна памнажаць.
Дзе над сонцам смела ні хадзілі б мы,
Адчуваем высяў дабра.

Ні на што чужое мы не зарымся:
Ёсць у нас і хлеб, і каравай.
Ні з людзьмі, ні з Госпадам не сварымся,
Беражам і любім родны край.

Сябраваць з суседзьмі стараемся,
Абаэрэм беднага з дарог,
Прад любой пагрозай не скараемся,
Цвёрда верым: з намі вечны Бог.

Голас Хатыні

Прыходзяць людзі на сустрэчу —
Плыве патак іх, бы рака,
А ён нясе гаротна ў вечнасць
Свайго сыночка на руках.

«Глядзіце, — кажа, — што зрабілі
Злачынцы... знішчылі Хатыню:
Сагналі ў хлёў і ўсіх спалілі,
Жывы застаўся я адзін...»

Зірніце, вось што засталася
Ад сына люблага майго...
Пачуўце, як званы галосцяць,
Як рвецца крык з агню таго...

Ён задыхнуўся ў едкім дыме
І абгарэў, бы вугалёк,
А мог бы верным быць Радзіме
Мой падростаючы сыноч.

А мне адсюль ужо ні кроку —
Як ні старайся — не зрабіць.
Стаю ва ўсіх навідавоку,
Прашу вас, людзі, мір цініць».

Буйніцкае поле

Вітаецца з сонцам Буйніцкае поле,
Зноў славіць жаўрук цішыню.
І толькі гарматы

ў шырокім раздоллі
Нагадваюць нам пра вайну.

Нагадваюць нам пра баі і атакі,
Пра падзвігі мужных салдат,
Як тыя ўставалі з гранатай на танкі
Пад грукат варажых гармат.

Як сімвал нязломнага духу капліца
Да неба ўздымае бліжэй
Імёны сыноў, што ляжаць у зямліцы,
Ды вечны іх сон беражэ.

Рассеяны прах тут паэта з Расіі —
Лунае тут Сіманаў дух,
Каб злая віхура жыццё не касілі
І сонца ўзыход не патух!..

Ах роднае поле, ах поле святое,
Залітае брацкай крывёй,
Звіні жаўрукамі, шумі збажыною
І радуў блакіт над зямлёй!

У добры шлях!

Прыемна, калі ў наш прагматычны час
юныя захапляюцца мастацкім словам,
чытаюць класічную і сучасную паэзію.
Значыць, у іх неабякавая, чуллівая,
творчая душа. І шчэ больш радуе, калі
юныя спрабуюць выказаць свае пачуцці,
уражанні на паперы, ды шчэ на нашай
цудоўнай беларускай мове.

Такая паэтычная душа і ў Вікторыі
Шчучко, якая робіць свае першыя крокі
ў паэзіі. Па-свойму ўспрымае і асэнсоў-
вае свет, па-свойму перадае яго ўдумлі-
вым, шчырым, трапяткім словам.

Шчыра жадаю ёй творчых удач, новых
паэтычных знаходак і адкрыццяў. І ня-
хай яна будзе заўсёды ўзнёслай, прыго-
жай, сонечнай.

Міхась ПАЗНЯКОЎ,
паэт, лаўрэат Нацыянальнай
літаратурнай прэміі

Вікторыя ШЧУЧКО

Каб быць ішчаслівым

Каб быць ішчаслівым,
Шмат чаго не трэба!
Не трэба першых месц і званняў,
Не трэба перамог,
Не трэба грошай і выгнанняў,
Не трэба з'езджаных дарог.
А трошкі дабрыві,
кахання,

Усмешкі мінакоў,
Вясны салодкай адчуванне,
Прыемных, моцных слоў.
Не трэба падарункаў, казак,
Аб тым,

што «смерць — жыццё»,
Не трэба на жыцці падказак
Ад тых, хто знае ўсё.
Каб быць ішчаслівым,
Шмат чаго не трэба!
Ты азірніся навакол,
Убачыш прыгожосць і неба,
Пачуеш спеў іпакоў,
Адчуеш моцны водар хлеба,
Святло дамоў.
Даруй ты цеплыню і радасць,
Гані тугу з крыві,
З паветрам

адпусці ты прагнасць —
Напоўніць жыві!
Каб быць ішчаслівым,
Шмат чаго не трэба!
Запомні назаўжды!
Калі не ў гэтым ічасця глеба —
Будуй свае масты.

Мароз

Ахутаў дрэвы срэбрам важкім,
Змянуў дарогі і масты,
Намаляваў на вокнах казкі
Мароз зацяты і круты.

Правёў па небе ілейфам сінім,
Дыхнулі з хмараў халады,
І на зямлю кладзецца іней
Такі храбусткі, малады.

Рыціць падлога гулка, жвава,
Бязжыць мелодыя на ёй.
Вось на зіму такая ўправа.
Мароз змагаўся з цеплынёй!

Погляды сумных дамоў

Погляды сумных дамоў
Увечары плачуць разам,
Колькі б ні бегла гадоў,
Не скажуць ніводнага сказа.

Погляды сумных дамоў,
Узімку нішто іх не грэе,
Запальваюць многа агнёў,
І кожны на нешта хварэе.

Погляды сумных дамоў,
Ахутаў іх снежаньскі холад...
Калісьці на ўскрайку часоў
Загубіць надзею іх молат.

Генадзь АЎЛАСЕНКА

Ёсць ў Маладзечанскім раёне вёска даволі-такі незвычайнай назвай — Семернікі. І, згодна з мясцовым паданнем, жыві калісці ў вёсцы гэтай (альбо напалёку ад вёскі) ляснік, і было ў яго сем сыноў. Адсюль, маўляў, і назва такая пайшла...

Хто ведае, магчыма і ёсць у гэтым паданні нейкая доля праўды, але ж як тады быць з тым несумненным фактам, што вёскі з гэтай жа назвай знаходзяцца ў Валожынскім раёне Мінскай вобласці і ў Ашмянскім раёне Гродзенскай вобласці. Там таксама на сем сыноў у кагосьці з мясцовых жыхароў нарадзілася?

Так што, хутчэй за ўсё, гэта проста паданне, але яно мне спадабалася. Таму я ўзяў яго за аснову і значна пашырыў. І вось што атрымалася.

Жыві калісці ў мясцовасці гэтай ляснік з жонкай. Усё ў іх добра было, гаспадарка вялікая, спраўная... Адно засмучала гаспадароў: дзяцей у іх не мелася, а ўжо нямала гадоў разам пражылі.

І вось аднойчы ўлетку пайшоў ляснік свой чарговы абход рабіць, і жонка разам з ім у лес падалася. Якраз маліны на дзялянках лясных саспелі, і вырашылі яны яшчэ і ягад заадно набіраць.

Але ў лесе пачалі спрачацца ляснік з жонкай. Ведалі яны дзве малінавыя дзялянкі: адна з правага боку, другая — з левага. Дык вось сам ляснік вырашыў да правай дзялянкі падацца, а жонка ніяк з гэтым не згаджаецца. Маўляў, на левай ягад куды больш.

— На левай дзялянцы людзей больш! — даказвае сваё ляснік. — Як учора абход рабіў, чуў людскія галасы з таго боку. Найначай, з дзялянкі яны даносіліся...

— А можа гэта проста па чарніцы людзі хадзілі, — стаіць на сваім жонка. — І калі галасоў з правага боку ты не чуў, гэта не значыць, што ягаднікаў там учора не было!

Спрачаліся яны, спрачаліся, кожны на сваім стаіць. Нарэшце страціў ляснік услякае цярпенне.

— Ды ідзі ты хоць да чорта! — выгукнуў ён і ў правы бок падаўся. Але адышоў крыху і азірнуўся. Каб паглядзець: ідзе за ім жонка альбо не.

Глядзіць: а жонкі і нябачна нідзе. Затое замест яе, на тым жа самым месцы, чорт немаведама адкуль узійся. Стаіць нячысцік, усміхаецца хітравата, хвост свой доўгі кудлатай лапай пакручвае, нібыта пугаючы.

Ляснік шасць да чорта, ды як закрычыць гнеўна:

— Куды ты маю жонку падзеў, нячысцік!?

А чорт у адказ спакойненька так: — Сам ты, — кажа, — яе адправіў да мяне! Дык чаго ж зараз гневацца?

Зразумеў ляснік, што нарабіў, пачаў чорта прасіць, каб вярнуў жонку.

Зноўку ўсімніхнуўся хітранька чорт, а потым і пытаецца:

— А калі я табе вярну жонку, што ты мне ўзям дасі?

— Усё, што заўгодна! — адказвае ляснік. Потым ён схамянуўся і дадаў: — Усё, акрамя душы сваёй!

— Ды не патрэбна мне твая душа! — засмяяўся чорт. — А аддай ты мне лепш...

Тут чорт змоўк і задумаўся. А хутчэй, проста выгляд такі зрабіў.

Як сем сыноў лясніка чорта перахітрылі

З цыкла «Тапанімічныя казкі Міншчыны»

— Аддай ты мне сёму частку таго, што ў цябе восенню наступнага года народзіцца!

А ў лясніка ў гаспадарцы і авечкі былі, і свінні. І якраз у пачатку восені і тыя, і другія прыплод звычайна прыносілі. Таму, хоць шкада было лясніку ягня альбо парсючка чорту аддаваць, але згадзіўся ён на гэтыя ўмовы.

— Ну, глядзі! — кажа чорт. — Даў слова, зараз яго трымай!

Сказаў так і знік. А на тым жа самым месцы зноў жонка лясніка апынулася. Стаіць, па баках разгублена азіраецца, ніяк уявіць не можа, што ж з ёй толькі што адбылося.

— Дык куды мы ўсё ж па маліну пойдзем? — пытаецца ў мужа. — Направа ці налева?

А лясніку ўжо і розніцы аніякай няма.

— Налева пойдзем! — сказаў ён. — Як ты і прапаноўвала.

Павярнулі яны налева і сапраўды ішлі прат маліны ў той дзень набіралі. Але пра сваю дамову з чортам анічога ляснік жонцы не сказаў.

«Можа, — думае, — за гэтыя гады знайду я спосаб чорта як-небудзь абхітрыць?»

Шоў час, падраслі сыны лясніка: дружныя, вясёлыя, працавітыя. І такія падобныя паміж сабой, што нават бацькі з цяжкасцю іх адрознівалі. Ды і тое не заўсёды...

А суседзі празвалі сыноў лясніка Семернікамі, але не ў насмешку, а, наадварот, з павагі вялікай. І жыхары суседніх вёсак усё часцей казалі пра вёску туго: — Гэта там, дзе Семернікі жывуць?

Так і замацавалася за вёскай новая назва — Семернікі.

Радвалася маці, што менавіта ў гонар яе сыноў вёску называюць, ды і самі хлопцы не супраць такога перайменавання былі. І толькі ляснік, калі чуў гэтую назву, пахмурнеў адразу ж і цяжка ўздыхаў.

«А што будзе, калі маіх сыноў толькі шасцёра застанецца? — міжволі думалася яму. — Як тады вы вёску нашу перайначыце?»

Але думкі думкамі, а ўслых нічога таго не казаў. І нікому, жонцы нават, аб сваёй дамовы з чортам за ўсё гэтыя гады ні слоўца не прамовіў. Сынам — тым больш...

Фота Кастуса Дробова.

Прайшоў час, і амаль забыўся ляснік аб гэтай сваёй дамовы. Успомніў аб ёй толькі ў наступным годзе, калі і свінні ў канцы лета апарасіліся, і авечкі амаль адразу ж добры прыплод далі. А значыцца, абхітрыў ён чорта, анічога не атрымае нячысцік з лясніковай гаспадаркі.

А яшчэ большая радасць у лясніка была, таму што жонка змагла ўсё ж зацяжараць. А значыцца, гэтай жа восенню ляснік нарэшце бацькам стане, і не мае значэння: сын у яго народзіцца альбо дачка...

Але калі нарадзіліся восенню ў лясніка адразу сем хлопчыкаў-блізнят, дайшло да яго нарэшце, што чорта абхітрыць не так проста. І радасць яго адразу ж вялікім сумам змянілася.

А чорт тут як тут. Нібыта з пустога паветра выскачыў.

— Ну, што? — пытаецца ў лясніка. — Не забыўся яшчэ аб нашай дамовы?

Зноўку пачаў ляснік чорта прасіць, каб той, калі і не адмяніць поўнасцю дамову, дык хаця б умовы яе крышачку змяніў. Абяцаў аддаць чорту ўсіх парасят і ўсіх ягнят, што напрыканцы лета нарадзіліся, але чорт толькі адмоўна рагатай галавой паматляў.

— Дамова ёсць дамова! — сказаў, як адрэзаў, ён. — Але магу табе выбар даць. Альбо зараз мне аднаго з сыноў аддасі, і тады памрэ ён гэтай жа ноччу, альбо вярнуся за ім, калі сынам тваім дваццаць гадоў споўніцца! Выбар за табой!

І вымушаны быў няшчасны бацька гэты выбар зрабіць. Вядома ж, на карысць другога варыянта.

А сыны толькі рассямляліся, абнялі па чарзе бацьку і паралі яму ні аб чым не турбавацца. Маўляў, самі гэтую справу вырашым!

— Ты толькі не перашкаджай нам у гэтым! — сказалі напрыканцы.

І вось споўнілася хлопцам па дваццаць гадоў. А ўжо на наступны дзень заявіўся да лясніка чорт.

— Ну, — кажа, — час надыйшоў дамову нашу выконваць!

А ляснік яму ў адказ: — Там сыны мае, у пуні! Цябе чакаюць, а я нават глядзець на тое не жадаю!

Павярнуўся і прэч пайшоў. А чорт хутчэй да пуні.

А там і сапраўды стаяць сем хлопцаў, але, хоць і блізнятны яны ўсё, ды не вельмі адзін на аднаго зараз падобныя: у адных валасы светлыя, у другіх — чорныя. А ў некаторых — рудыя нават.

Але і гэта яшчэ не ўсё! У кагосьці з хлопцаў прамыя валасы амаль да плеч звисаюць, у кагосьці — кучары кароткія, а ў трох юнакоў — да сінявых паголення галавы з доўгімі чубамі, нібыта ў казакоў запарожскіх. Вось толькі чубы гэтыя таксама колеру рознага: у аднаго — чорны, як смоль, у другога — вогненна-руды, нібыта польмя на галаве ўспыхнула, а ў трэцяга — светлы, амаль белы...

Карацей, аніводны з братаў на іншых не падобны, і вельмі лёгка іх адрозніць.

Глядзіць чорт на хлопцаў, ахвяру сабе выбірае, а тут адзін з братаў і прапанаваў яму:

— А хочаш, чорт, замест аднаго, двух нашых да сябе ўзяць?

Прыйшла даспадобы чорту прапанава гэтага, ажно падскачыў нячысцік ад радасці вялікай.

— Вядома ж, хачу! — крычыць.

— Тады ў нас умова ёсць адна, — працягае ўсё той жа хлопец. — Ты сёння выберы сабе сярод нас дзве ахвяры, але заўтра толькі за імі прыходзь. Дай ім у апошні вечар з братамі пабыць, паплакаць з імі разам, перад тым, як развітацца назаўсёды.

Згадзіўся чорт на гэтую ўмову. Выбраў сабе двух братаў: аднаго з вогненна-рудым чубам, другога — з чорнымі валамі да плеч. Выбраў і знік.

А назаўтра з самай раніцы зноўку завітаў чорт на сядзібу лясніка. І адразу ж у пуно пабег, па ахвяр сваіх.

Забег чорт у пуно, а там...

А там стаяць перад ім сем зусім аднолькавых хлопцаў. Галавы ва ўсіх паголення, адзенне белае палатнянае.

А ўчора ж хто ў зіпуне быў, хто ў кафтане, хто ў пуні кабіньчыцы на голае цела.

А яшчэ ўчора абутак у братаў розны быў: у каго боты, у каго чаравікі, а ў каго і лапці. Затое сёння ўсе босыя...

Глядзіць чорт на братаў, не можа зразумець, каго ж ён учора выбраў. А браты яму і кажуць:

— Глядзі, чорт, уважліва глядзі! Адна ў цябе толькі спроба будзе. Калі хоць кагосьці не таго выбераш — нашай дамовы канец!

— Падманулі! — завішчаў чорт і ад прыкрасці нават капыткі аб зямлю застукаў. А потым павярнуўся і знік, як і не было яго зусім. Толькі пах серы пасля нячысціка ў пуні яшчэ доўгі час захоўваўся...

Вярнуліся браты ў хату да бацькі, супакоілі яго, расказалі аб усім падрабязна. А потым пасмяяліся ўсе разам, вось толькі маці нічога паведамаць не сталі. І сапраўды, навошта жанчыну дарэмна хваляваць, калі ўсё так добра скончылася.

А праз нейкі час у хаце лясніка вяселлі згулялі. Ажно сем вяселляў, адно за адным, і ўсе вясковыя жыхары на кожным з гэтых вяселляў прысутнічалі. Нездарма ж вёска іхняя Семернікі называлася!

Умаей асабістай бібліятэцы ні на адной кнізе няма столькі аўтографу, як на першым выпуску «Дня паэзіі», што пабачыў свет у 1965 годзе. Ужо і запамятаваў, хто паклаў пачатак ім. Відаць, усё ж Алякс Бацька, бо яго подпіс стаіць першым пасля напісанага: «Марціновічу Аляксандру на добры ўспамін», а пасля ідуць подпісы Пятруся Макаля, Язэпа Семязона, Эдзі Агніцэв, Анатоля Варцінскага.

Дата не ўказана, але адбылося гэта, відаць, да вясны 1966 года, калі я яшчэ падпісваўся сваім сапраўдным імем Аляксандр. Упершыню «Алесь Марціновіч» пазначана пад маім рэцэнзіяй на кнігу Міхаіла Малочкі «Жил-был мальчишка», нумудрагеліста названай гэтаксама «Жыў-быў хлапчук...» і змешчана ў «ЛіМе» 18 сакавіка 1966 года. Аднак гэты выпуск «Дня паэзіі» дарагі мне і па не менш значнай прычыне. Стаўшы студэнтам, я цікавіўся творчасцю пісьменнікаў, якія нарадзіліся на Капыльшчыне. У ім дзякуючы невялікай нататцы Алены Салаўёвай «Недапетая песня» і вершам «Далёка пяюць асначы» і «Пошчак з усонаў» адкрыў для сябе паэта Сяргея Астрэйку.

задавальненне. Бо рабіў тое, у што верыў: жадаў Беларусі далейшага нацыянальнага адраджэння. А што новыя вершы напісана — не сумняваўся. Усё ж яшчэ малады, жыццё наперадзе.

Аднак нечакана апынуўся ажно ў Ірбіце Свярдлоўскай вобласці (Расія). Працаваў бухгалтарам на адным з заводаў. Заўчасна пайшоў з жыцця 13 верасня 1937 года.

Пакідаючы Беларусь, рукапісы сваіх твораў аддаў маці. Толькі яны не захаваліся. Бацькі перабраліся ў Ленінград. У Вялікую Айчынную вайну сястра Сяргея Астрэйкі з мужам загінула. Баючыся за свой лёс і лёс блізкіх людзей, малапісьменная сестрына свякроў даласта

*Зачуўся бярозы надломанай крык
І спуджаным зайцам бяжыць у бары.*

*Вар'юецца пушча, не моўкнуць альсі
(Піла шчэ не скончыла дрэвы касіць),*

*Шыбуе замораны дзень на спачын...
Далёка ў пушчы пяюць асначы.*

На шчасце, рукапіс паэмы «Смагды крозь» захаваліся. Напісана яна ў 1931 годзе, а надрукавана была толькі ў першым выпуску гісторыка-літаратурнага зборніка «Шляхам гадоў» (1990) дзякуючы Ірыне Багдановіч і Алене Шахоўскай. Публікацыі папярэднічала

Полымя рабін і боль сэрца

Каласок з Каласоўшчыны

На свет ён з'явіўся 9 ліпеня 1912 года ў вёсцы Каласоўшчына. Па некаторых звестках — у мястэчку Усць-Дзвінск каля Рыгі. Цалкам верагодна, бо яго бацька, вайсковец, тады служыў у цяперашняй сталіцы Латвіі. Але маленства і юнацтва ўсё адно прайшлі ў Каласоўшчыне. Любоў да яе пранёс праз усё сваё кароткае жыццё, зачараваны ёю з ранняга гадоў.

Выйдзеш за вачоліцу — уся як на далоні. Невялікая, позіркам лёгка ахапіць, але такая вабная. Шырока расплюшчыш вочы, а перад табой маляўнічыя краявіды, нібыта створаныя пэндзлем таленавітага мастака. Асабліва хораша ўлетку. Так хораша, што і словамі не перадаць. Сцелюцца долу мурожныя травы, схіляючы галовы ў паклоне маці-зямлі, а з боку лесу даносіцца даўкі пах ядлоўцу і такі прыемны, ажно да казытанія ў носе, — верасу. А над усім гэтым блакіт неба — чысцюткі, празрысты. Калі праяляе якая-небудзь птушка, быццам крыламі рассякае прастору.

Яшчэ больш палюбіў Каласоўшчыну, вучачыся ў Капыльскай сямігодцы. Да яе ад мястэчка рукой падаць, але палі развітанна з ёю, хай сабе і ядлоўтага, звывілае з маленства ўспрымаўся па-новаму. Што ўжо казаць пра летнія канікулы, калі твяднямі знаходзіўся дома. Каласоўшчына — тая і не тая, бо нават знаёмае набывала нейкую новую акасцу. Цэлы дзень дапамагаў бацькам. То на сенажаці збіваўся, косячы траву, то пераварочваў яе, каб хутчэй і лепш сохла. Ставала і іншай работы.

Пад вечар стамаўся, але, калі вяртаўся ў хату, ад стомы і следу не заставалася. Падсілкаваўшыся, садзіўся ля раскрасага акна. На поўныя грудзі ўдыхаў водар паветра, настоенана на пахах сена, лугавых красак, яблыкаў, якія наліваліся сваім першым сокам. Настрой адразу прыўзнямаўся. І ўжо цесна станаўліся ў родных сценах. З надыходам вечара спіяўся за вачоліцу, а там — прастор, раздолле. Хацелася бегчы расставішы рукі, каб ахапіць усё наваколле, нібы растварыцца ў ім. І толькі на лузе за вачоліцай спыніцца.

На лузе ўжо скакалі ўверх языкі полымя. Блікі агню высвечвалі твары хлапчукоў, якія ў начлезе наглядзілі за коньмі, што пасвіліся крыху воддаль. Да іх і спіяўся. Гэта было вяртанне ў тую часіну, калі гэтыя начлезныя сустрэчы не праходзілі без яго. Аб чым толькі ні гаварылі тады. І сам ён, і яго аднагодкі. Часам у думках сваіх пераносіліся і ў далёкае мінулае. Узгадвалі тое, пра што чулі ад дарослых, а старэйшыя пра гэта працывалі і ў кнігах. Вочы загараліся ад цікаўнасці, калі абмяркоўвалі, які колісь па Нёмане сплаўлялі платы. Цяпер яны таксама плылі, але іх было куды меней. Нёман ужо сіціўся ў сваіх берагах. Тады ж з'яўляўся вялікай, шырокай і хуткаплыняй ракой. Нават купецкія судны па ім хадзілі. Каласоўшчыніска мужык, працуючы ў тамашняга пана Наркевіча-Едкі, і лес валіў, і платы суправаджалі. Пра гэта Сяргей чуў і ад свайго бацькі, а таму апавядаў яго бацька.

Пра характэрны прыроды вакол Каласоўшчыны, гэтыя сустрэчы ля начлезнага кастра яму захацелася расказаць у вершах. Паэзію палюбіў з маленства, шмат чые кнігі чытаў. З беларускіх

Сяргей Астрэйка, горад Ірбіт, 1935 г.

паэты — Янкі Купалы, Якуба Коласа, шмат каго яшчэ. І, канешне, Цішка Гартнага. Як абмінуць было яго творы, калі ён свой, капыльнянін. Непрыкметна ў Сяргея з'явілася жаданне і самому паспрабаваць што-небудзь напісаць. У гэтым спачатку нікому не прызнаваўся. Пасля не вытрымаў, аднаму з сяброў сказаў...

Хутка ў сямігодцы ўжо ведалі, што сярод іх ёсць «свой» паэт. Сяргей з задавальненнем пісаў вершы і ў школьную наценную газету. Яго творы спадабаліся настаўнікам. Паралілі яны і вырашылі, што няблага паказаць іх Цішку Гартнаму. Тым больш што Зміцер Хведаравіч часта наведваўся на сваю малую радзіму. Дырэктар ухваліў такі намер. У чарговы прыезд вядомага пісьменніка і дзяржаўнага дзеяча запрасілі ў школу.

Былі і іншыя сустрэчы з выдатным земляком. Цішка Гартны пазнаёміў юнага паэта з некаторымі сакрэтамі вершаскладання. Ад'язджаючы, сказаў:

— Ёсць, Сяргук, у цябе талент. Веру, каласок з Каласоўшчыны, у твае паэтычныя здольнасці. Але абавязкова пасля школы працягвай вучобу.

І Янкам Купалам ухвалены

Паслухаўся Сяргей Астрэйка добрай парады. Пасля заканчэння ў 1928 годзе сямігодкі паступіў у Беларускі педагогічны тэхнікум. А 26 жніўня ў газете «Чырвоная змена», не без падтрымкі Зміцера Хведаравіча, быў змешчаны верш Астрэйкі «Вясна... і сінія завеі...». Праз год новыя публікацыі ў «Чырвонцы». У 1930 годзе ў трэцім нумары верш С. Астрэйкі «Я стаў ля дарог» надрукавала «Полымя».

Працаваў літаратурным рэдактарам выданняў Беларускага навукова-даследчага інстытута прамысловасці. Пасля быў навуковым супрацоўнікам Інстытута мовы, літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР. Шмат зрабіў па складанні слоўнікаў. Пудоўна ведаючы як беларускую, так і рускую мовы, у гэтай адказнай рабоце нямакла дапамагаў і іншым. На паэзію з'яўляўся не так і шмат часу. Толькі з гэтай прычыны асабіста не перажываў. Праца прыносіла вялікае

схаванае і, каб быць далей ад бяды, усё спаліла. У агні загінулі тэксты многіх вершаў і паэмы «Бенгалія». Плямяніца паэта запомніла, што рукапісаў «было многа-многа... Пажоўкля, спісаныя чарнілам, друкаваныя на машыны...».

Да напісання паэмы «Бенгалія» Сяргея Астрэйку падштурхнуў прыезд у верасні 1930 года ў Савецкі Саюз вядомага індыйскага пісьменніка Рабіндраната Тагора. Пад уражаннем гэтага адразу зацікавіўся мінулым і сённяшнім Індыі. Захацеў правесці паралель паміж жыццём народа краіны, што знаходзіўся пад ярмом англійскіх прыгнятальнікаў, і беларусаў, якія апынуліся пад уладай Польшчы.

Завершаную ў 1932 годзе паэму прачытаў на літаратурным вечары ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР. Твор вельмі спадабаўся Янку Купалу, які не прамінаў падобных мерапрыемстваў і заўсёды цікавіўся творчасцю маладых паэтаў. Аднак народны Пясняр, падзяліўшыся сваім уражаннем, зрабіў і асобныя заўвагі. Апошнія для Сяргея Астрэйкі было не надта істотным. Разумеў, што пры дапрацоўцы «Бенгаліі» лёгка ўлічыць іх. Галоўнае, што паэму заўважыў сам Купала. А гэта было вельмі важна, бо Іван Дамінікавіч, будучы цудоўным знаўцам і майстрам паэзіі, заўсёды патрабавальна ставіўся да напісанага.

Якая яна, «прышласць агністая»?

У сюжэтную канву вершы Сяргея Астрэйка ўключыў свой верш «Далёка пяюць асначы», які разам з яшчэ адным —

Лукаш Калюга, Франц Гінтаўт, Сяргей Астрэйка, 1929 г.

«Пошчак з усонаў» — публікаваўся ў з'ядвоеным шостым-сёмым нумары часопіса «Полымя» за 1931 год. У пэўнай ступені напісанне першага з гэтых вершаў падказала і водгулле тых разоў, што вяліся з сябрамі ў начлезе, калі перад вачыма паўставала, як «плывуць туманамі, імжакай слатой на Нёманавых грудзях рабарыны плытоў». У творы падзеі ўвязаў з жыццём пlyingаонаў Заходняй Беларусі:

*Зываюцца станы цыбавых ракіт,
Да вербаў густых выбягаюць пяскі.*

*Вячорнае сонца ў вадзе, як тапелень,
Ужо вечар палотны на беліве сцэле.*

Зноў пытанне: а ці не ўкладваў С. Астрэйка ў вусны Знябыціца і тое, ад чаго і сам унутрана не адмовіўся? Бадай, і так. Хоць і не хацеў у гэтым прызнацца. Нярэдка мусіў пісаць не так, як думаў, а як трэба было. А ў душы заставаўся шмат у чым летаннікам. Магчыма, і празмерным рамантыкам. Ды хто ім не бывае ў дзевятнаццаці гадоў. Істотна іншае. Калі Прышлевіц, захоплены будучыняй, гатовы быў руйнаваць усё старое, то Знябыціц куды больш абачлівы: «Стагодзі шлі і міналі // І творцы пакунілі след». У дадзеным выпадку «творцы» — сам народ беларускі. З верай у яго жыві і пісаў Сяргей Астрэйка.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

У розных жанрах

Пачэснае месца сярод дзеячаў беларускай культуры XX стагоддзя займае ваенны журналіст, драматург, празаік, сцэнарыст, кінарэжысёр Пятро Васілеўскі. Малая радзіма яго — вёска Сямёнаўка Клімавіцкага раёна, у якой ён нарадзіўся 15 мая 1922 года (памёр 24 лютага 2002-га). Бацька Пятра Савельі Міхайлавіч быў партыйным і савецкім работнікам, а маці Марыя Рыгораўна працавала выхавальніцай.

Пятро Васілеўскі.

Пасля заканчэння Журавіцкай дзесяцігодкі, дзе пазнаёміўся з Андрэем Макаёнкам, у 1940 годзе Пятро Васілеўскі быў прызваны ў войска. З пачатку Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічаў у боях на Карэльскім фронце. З 1942 года — карэспандэнт армейскай газеты «Сталинский боец». Двойчы паранены, у 1944 годзе быў дэмабілізаваны. У 1945—1946 гадах працаваў у рэдакцыі газеты «Сталинская молодёжь». Пасля вучобы ў Рэспубліканскай партыйнай школе пры ЦК Кампартыі Беларусі паступіў у школу-студыю ММАТА і адразу перайшоў на рэжысёрскі факультэт Усесаюзнага інстытута кінематаграфіі. Скончыўшы гэтую вышэйшую навучальную ўстанову, працаваў рэжысёрам на кінастудыі «Беларусьфільм».

Пісаў па-беларуску і па-руску. Пачынаў як празаік. Першае яго апавяданне, на той час 20-гадовага ваеннага журналіста, «Так умирают бесстрашные» было змешчана ў газеце «Сталинский боец». Друкаваўся таксама ў газеце «Боевой путь», сатырычным часопісе «Сквозняк». У беларускім друку дэбютаваў 27 красавіка 1945 года (апавяданне

«Колькаў голуб» у газеце «Піонер Беларусі»). Выдаў кнігі «Новы дзень», «Красота человеческая», «Вечныя маладажоны» (1987). Аповесць «Преодоление пути», што ўвайшла ў другую з іх, расказвае аб пісьменніку Калужным і вучоным Верэсе, аб тым, у якія складаныя сітуацыі ставіць іх жыццё. Мужнасць, пачуццё ўласнай годнасці дапамагаюць ім у цяжкую хвіліну знайсці правільнае рашэнне, захаваць сэрца адкрытым для добра і любові. Апавяданні — аб нашым сучасніку, аб высокай і светлай чалавечай прыгажосці.

Таловыя героі аповесці «Вечныя маладажоны» Павел і Варвара па збегу абставін пакідаюць родную вёску і пераязджаюць у горад. Пераадолеўшы шэраг сур'ёзных цяжкасцей, маладыя людзі прыходзяць да цвёрдага пераканання, што іх месца там, дзе яны нарадзіліся, выраслі і дзе сёння патрэбныя. Пятро Савельевіч даследаваў складаныя духоўныя праблемы, якія стаялі перад сучасным чалавекам, разважаў аб асабістай і грамадзянскай адказнасці кожнага за лёсы роднай краіны. Асноўная тэматыка яго творчасці — наша сучаснасць. Васілеўскі пісаў пра сельскія працаўнікі, узнімаў праблемы рознага кшталту: выхавання моладзі таго часу, маральна-этычныя.

Аднак пераважна працаваў у галіне драматургіі. Яго п'еса «Год дзевяцят сямнаццаты», пастаўленая Гродзенскім абласным драматычным тэатрам пад назвай «Год здзяйсненняў» у 1957 годзе, была ўдасцоена прэмія Рэспубліканскага конкурсу-фестывалю драматычных тэатраў. Аснову твора склалі эпизоды

з жыцця і дзейнасці Міхаіла Фрунзе, які пад прозвішчам Міхайлаў у Мінску ўзначальваў народную міліцыю. Падзеі разгортваюцца на канкрэтным гістарычным фоне, падаюцца ў вострай, займальнай форме.

Значным поспехам карысталіся і спектаклі па п'есах Пятра Васілеўскага, напрыклад, «Чалавек вярнуўся» і «Дзіўны дом» у Бабруйскім вандруўным беларускім драматычным тэатры. Апошняя п'еса ставілася і Брэсцкім абласным драматычным тэатрам. Сярод яго драматургічных твораў — п'есы «Странный дом» і «Твой заўтрашні дзень». Найбольш папулярная — «Любоў, Надзея, Вера...», пастаўленая Бабруйскім вандруўным беларускім

драматычным тэатрам і Беларускім драматычным тэатрам імя Янкі Купалы. Выходзілі зборнікі п'ес «Твой заўтрашні дзень» і «Образ жизни».

Драматургічныя творы Пятра Савельевіча высока ацэньвала крытыка. Так, Марыя Барсток пісала: «Драма Пятра Васілеўскага "Любоў, Надзея, Вера...", напісаная пераважна ў рамантычным плане, грунтуецца на "індустрыяльным" матэрыяле, на сутыкненнях грамадскіх і асабістых інтарэсаў будаўніцтва хімічнага камбіната. Па агульнай мэтанакіравасці, настроі яна сугучна п'есам І. Козела і І. Шамякіна. Драматург увесь час адчувае ясную перспектыву заўтрашняга, ён услаўляе чалавека цэльнага, інтэлектуала...»

Прасочваючы жыццёвыя шляхі дарогі сваіх герояў, П. Васілеўскі пераканаўча даводзіць, што і ў наш час — час вялікіх здзяйсненняў і грандыёзных перспектыв — ёсць месца трывогам і сумненням, пакутам і няшчасцям, і чалавек у дружным калектыве ідзе ў заўтрашні дзень».

Пётр Васілеўскі вядомы і як кінарэжысёр, сцэнарыст мастацкіх і дакументальных фільмаў «Палеская легенда» (у саўтэрстве з Мікалаем Фігуроўскім), «Беларускі канцэрт», «Дзеці партызана», «Строгая жанчына», «Апавяданні аб юнацтве», «Выкрыццё», «Беларусь сёння», «Крокі ў заўтра», а таксама тэлефільма аб жыцці і творчасці Якуба Коласа «Жывіце даўжэй, хлопцы». Экранізаваў п'есу Андрэя Макаёнка «Лявоніха» на арбіце, па якой быў пастаўлены фільм «Рагаты бастыён».

Эмануіл ЮФЕ

«Чытаючы» экслібрсы Міколы Рыжага

Таямніца кніжнага знака для кожнага з яго стваральнікаў адкрываецца па-свойму. Яна і для ўладальнікаў і калекцыянераў ужо здзейсненых твораў у кожным выпадку арыгінальная. Такія законы мініяцюры. Сама невылікая памерам форма экслібрсы абавязвае мастака ўнікаць, прадумваць дэталі, рупіцца пра суладдзе формы і ідэі.

Мікола Рыжы, вядомы стварэннем цэлага шэрагу паштовых марак Рэспублікі Беларусь, відавочна, быў улюбены ў кніжны знак. Як некаторыя мастакі ствараюць свой партрэт Айчыны праз графічныя работы, прысвячаныя гістарычным збудаванням, замкам, цэрквам, касцёлам, старадаўнім сядзібам, так наш

экслібрсыст, уводзячы ў творы гістарычных персанажаў, вымалёўваў свае ўяўленні пра Беларусь. Угледзецца ў твор 1990 года — экслібрсы з калекцыі Міхаса Мінкевіча. Класічны партрэт першадрукара Францыска Скарыны, які раздзяляе яго друкарскі знак, яго сонейка, становіцца сімвалам прыватнага кнігазбору. І не толькі збору менавіта М. Мінкевіча... Мастак пакідае след прырытэтных зацікаўленняў беларускіх кніжнікаў увагуле. Скарына падаецца сімвалам, светачам, без якога кніжнік не кніжнік, бібліятэка не бібліятэка... Сонца Скарыны — і ў экслібрсе, які Мікола Рыжы выканаў для свайго паплекніка па мастацкім цэху кніжнага графіка і жывапісца Міколы Купавы. Цэлая скарынаўская кампазіцыя разгортваецца на кніжным знаку для мастака Віктара Мікіты. «Францыск Скарына доктар з Полацка 1490-1990» — чытаем на экслібрсе. Першадрукара трывае ліст паперы, а ніжэй — трое дзетак, у руках аднаго з іх — кніга, другі трывае руку на кнізе. За плячыма ў герояў — старадаўні Полацк. Уверсе — сонечны знак першадрукара. Асветнік Скарына — і на кніжным знаку, зробленым

Міколам Рыжым для народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча. Такія кніжныя знакі гаваркія, красамоўныя... Яны сведчаць пра жаданне аўтара наладзіць графічны дыялог і з уладальнікамі кніжных знакаў, і з усімі, хто будзе ўгледзецца ў гэтыя выявы праз многія дзесяцігоддзі. Экслібрсы Міколы Рыжага ўзнаўляюць у памяці класічныя, добра вядомыя аматарам беларускай кніжнай графікі, а не толькі экслібрсыстам, кніжныя знакі Міколы Шчакаціхіна, Міколы Каспяровіча і болей блізкія да нас па часе — Адама Мальдзіса, Сяргея Панізьніка, якія выканаў Вячка Целеш. «Беларускасць», класічная айчынная стылістыка, беларуская ментальнасць нацыянальнай кніжнай графікі — усё гэта ўласціва і работам М. Рыжага.

Ствараючы экслібрсы з улікам, пэўна, жакаданнаў заказчыкаў, Мікола Рыжы сюжэт распрацоўвае такім чынам, каб у выявах заўжды або амаль заўжды прысутнічалі элементы друкарскай, кніжнай справы: старадаўнія вярштаты ці нават літары, якія рассыпае на полі сейбіт, ці нешта іншае. Часам ідэі падмацоўваюцца міфалагічнымі істомамі. Хапае ў знакаў і гумару, працяг сатыры (яркі прыклад — экслібрсы П. Шыбекі, П. Несіярэнка). Мастак умеў пажартаваць, рабіў гэта тонка, з інтэлігентнай усмешкай.

У некаторыя работы, найперш — у тыя, што зроблены для калег-мастакоў, Мікола Рыжы ўводзіць партрэты ўладальнікаў, даволі падрабязна (але з лаканічнымі канструкцыямі дэталей) расказвае пра асноўныя кірункі іх творчых зацікаўленняў. Найболей удала, як мне падаецца, гэта атрымалася ў экслібрсах Уладзіміра Савіча і Валерыя Славука. Хто ведае аформленыя імі кніжныя выданні, той адразу ўспомніць нават назвы кніг, якія падштурхнулі фантазію Міколы Рыжага.

Стылістычна падобныя, даволі складанымі падаюцца экслібрсы, якія Рыжы выканаў для кнігазбораў

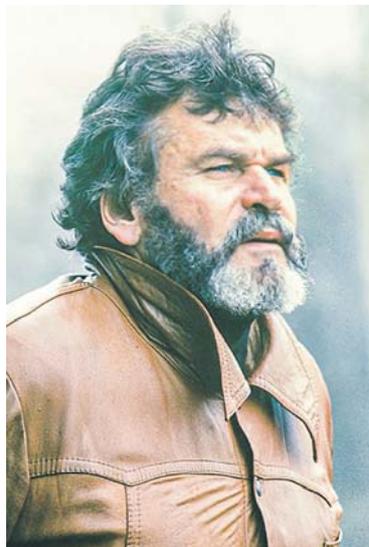
народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава і народнага мастака СССР Міхаіла Савіцкага. Стварэнне кніжных знакаў адносіцца да сярэдзіны 1980-х гадоў. Мастак «перачытаў», пераклаў на сваю графічную мову творы і М. Савіцкага, і В. Быкава. І яшчэ дапоўніў кніжныя знакі партрэтамі іх уладальнікаў. І хаця яны выглядаюць як самастойныя творы, усё ж такі адчуваецца аднасць гэтых партрэтаў з астатнімі малюнкамі.

...У свой час, у 2012 годзе, выдавецтва «Навуковы свет» спраектавала серыю невылікіх памерам альбомаў «Беларускі ex libris». Выйшлі кнігі з выявамі кніжных знакаў работы Генадзя Вяля, Міколы Селяшчука, Юрыя Якавенкі, Арлена Кашкурэвіча, Ганны Ціханавай. Тываў у кожным з выпадкаў складаў 99 асобнікаў. 33 з іх нумараваныя і ўключалі арыгінальныя экслібрсы. Была запланавана і кніга Міколы Рыжага. Нават не толькі запланавана, але і звярстана... Ды прайшло дзесяць гадоў — кніга-альбом, прысвечаная майстру экслібрсы, так і засталася ў планах. Можна быць, яшчэ прыйдзе і яе час? І тады, несумненна, кнігазбірнікі, бібліяфілы, калекцыянеры кніжных знакаў атрымаюць асалоду ад сустрэчы з прыгожымі і шматслоўнымі экслібрсамі Міколы Рыжага.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Варты ўвекавечання

За сваё не такое і доўгае жыццё (нарадзіўся 11 ліпеня 1932 года, памёр на пачатку лютага 1989-га) Анатоль Анікейчык паспеў даволі шмат. Вучань Андрэя Бембеля, Аляксея Глебава і Міхаіла Керзіна, ён і сам заклаў пэўныя традыцыі айчынай скульптуры. Харызматычны знешне, досыць актыўны, руплівы, хуткі ў вырашэнні творчых задач, мастак усім быў сімпатычны. У сорак гадоў — народны. Такого яшчэ не было, каб у такім узросце, ды мінаючы званне заслужанага дзеяча культуры... У 1974 годзе быў адзначаны званнем лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР (разам з Л. Гумілёўскім і А. Заспіцкім) за помнік Янку Купалу ў Мінску...

Анатоль Анікейчык.

Удобрае надвор'е — і летам, і ўзімку — у Купалаўскім скверы, непадалёку ад музея народнага паэта, каля гэтага помніка гуляюць старыя і маладыя. Месцазнаходжанне сквера, самага помніка, вабіць і тых, хто мітусліва бяжыць за часам па цэнтральнай артэры беларускай сталіцы — праспекце Незалежнасці...

Помнік легендарнаму лётчыку Мікалаю Гастэлу работы Анатолія Анікейчыка сустракае нас на раздарожжы аўтамабільнай шашы каля Радашковіч. Вобраз паветранага аса, які жыццём сваім засланяў родных людзей ад фашысцкай нечысці, Анікейчык выканаў, калі яму было крышачку болей за 30 гадоў... Мемарыяльны комплекс «Пракляцце фашызму» на месцы вёскі Шунёўка на Віцебшчыне ў Докшыцкім раёне, мемарыяльны комплекс «Прачыў» у гарадско-пасёлку Ушачы — ўсё гэта яго мастакоўскае водпаведзь фашызму...

Урадженец Ушаччыны народны паэт Беларусі Рыгор Барадулін, які сябраваў са скульптарам, вось што пісаў пра Анатолія Аляксандравіча: «Анатоль быў сынам свайго часу, а мастак, які выдможа, паднявольны часу, часу, які лепіць яго самага, часу, які дае заказы мастаку, часу, які раўніва сочыць за мастаком, каб не працаваў на іншы час, бо час будучы забываецца на час мінулы.

І працаваў скульптар Анікейчык і на свой час. Гэта яго леныя яшчэ і цяпер паказваюць дарогу ў светлае заўтра; яго бетонаглыбісты партызан вырываецца з блакады на Ушаччыне. Тады, калі рабілася фігура партызана, чуліся заспінныя папрокі, што мала адухоўленасці ў позірку. А цяпер, калі падумаць, дык амаль першабытнасць гэтага героя лепей перадае сутнасць подзвігу. Па загадзе Панамарэнкі 16 партызанскіх брыгад мусілі мясам сваім трымаць значныя сілы нямецкае арміі, адцягваючы іх ад Полацка. Шкада, што не паспеў сказаць гэтага пры жыцці сябру свайму.

І ўсё-такі папрацаваў скульптар Анікейчык на іншы час, на будучы час. Гэта яго выявы прарока нашага Адраджэння Янкі Купалы ў Араў-парку ў Нью-Ёрку, у Мінску, у Ляўках сцвярджаюць веліч беларускага духу, душы беларускае. Мне пашчасціла бачыць і за працай Анатолія над вобразам Янкі Купалы ў майстэрні, і за апошнімі турботамі перад адкрыццём помніка ў Мінску і Ляўках. Хапіла хвалявання і тузання нерваў.

І не зусім вясёлы быў жартаўлівы адказ майстра на пытанні журналістаў і сяброў: «Калі гаварыць пра помач, дык лепей, каб ніхто не перашкаджаў...» І настолькі закруціўся і затлуміўся скульптар, сам робячы непасрэдна чорную і цяжкую працу, што ў глушэчы лясной, на паляне, зачачыўся за бронзавую галінку ляўкоўскага помніка.

І пасля, як прыжыўся ўжо бронзавы Янка Купала над дняпроўскаю кручачу, успамінаў Анатоль: «Калі зірнуў на мясціны ў Ляўках, зразумеў Купалу...»

Паездка на Кубу ў складзе дэлегацыі саветкай творчай інтэлігенцы ў 1972 годзе выявіла ў пошуку беларускага скульптара новыя ідэі і вобразы — творы, прысвечаныя Фідэлю Кастра і Эрнэста Чэ Гевару. Анатоль Анікейчык — аўтар бюстаў, скульптурных партрэтаў Ганны Ахматавай, Людвіга ван Бетховена, Пятра Машэрава...

Калі вялікі мастак, творца, прызнаны ў грамадстве, дастойна ацэнены мастацкай крытыкай, паважаны калегамі па цэху, пайшоў з жыцця, літаральна адразу ж была прынята Пастанова ЦК КПСС «Аб увекавечанні памяці Народнага мастака БССР А. А. Анікейчыка». Дата прыняцця пастановы — 28 красавіка 1989 года. Скульптара не стала 4 лютага гэтага ж года...

7 снежня 1989 года ў ЦК Кампартыі Беларусі на імя першай асобы паступае ліст ад выконваючай абавязкі старшыні праўлення Саюза мастакоў БССР, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Святланы Гарбуновай і старшыні камісіі Саюза мастакоў БССР па увекавечанні памяці А. А. Анікейчыка народнага мастака БССР Л. Д. Шчамялёва. «Паважаны Яфрэм Яўсеевіч! 28 красавіка г. г. сакратарыят ЦК КПБ прыняў Пастанову "Аб увекавечанні памяці Народнага мастака БССР А. А. Анікейчыка", у якой адпаведным арганізацыям было даручана ўсталяваць надмагільны помнік і мемарыяльную дошку на доме, дзе жыў мастак, а таксама выдаць выдавецтву "Беларусь" ілюстраваны альбом, прысвечаны творчасці А. А. Анікейчыка.

Аднак пытанне, пастаўленае ў свой час у нашым лісце ў ЦК КПБ, адносна прысваення ў г. Мінску вуліцы імя А. А. Анікейчыка, засталася па-за Пастановай.

У беларускай сталіцы многія вуліцы носіць вартыя імёны вядомых герояў рэвалюцыі і Вялікай Айчыннай вайны, дзяржаўных і партыйных дзеячаў, прадстаўнікоў айчынай літаратуры. Ёсць вуліцы ў гонар тэатральных дзеячаў У. Крыловіча і Б. Платонава., кампазітара Я. Цікоцкага, кінарэжысёра В. Корш-Сабліна, архітэктара — У. Караля і г. д.

Фота Кастуся Дробава.

Помнік Янку Купалу, 1972 г.

Аднак у Мінску, дарэчы, як і ва ўсёй рэспубліцы, няма ніводнай вуліцы, названай імем беларускага мастака (выключэнне: вул. В. Бялыніцкага-Бірулі ў Магілёве). Парадокс заключаецца ў тым, што ў Мінску ёсць шмат вуліц і завулкаў, якія названы імёнамі рускіх мастакоў-перасоўнікаў, сярод якіх — І. Рэпін і В. Васняцоў, В. Верашчагін і І. Крамскоі, В. Сурыкаў і І. Айвазоўскі, М. Грэкаў і крытык В. Стасаў.

Няўжо ў беларускай нацыянальнай культуры няма вартых майстроў выяўленчага мастацтва, якія маглі б быць увекавечаны ў найменнях вуліц? Ёсць, і няма.

Сярод іх — народны мастак БССР, Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі і Ленінскага камсамола, прафесар, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР А. А. Анікейчык, які зрабіў выключны ўклад у манументальную і станковую пластыку Беларусі і дзякуючы якому нашу нацыянальную скульптуру ведаюць

далёка за межамі рэспублікі, у тым ліку і ў ЗША».

Канец 1980-х — пачатак 1990-х гадоў — няпросты для ўсіх час. Інстытуты ўлады і грамадскасці, лічы, было ўжо не да помнікаў. Для кагосьці «веснавая», а ў большасці сваёй разбуральная перабудова займала свядомасць іншымі клопатамі. Тэма увекавечвання жыцця і творчасці вялікіх мастакоў цэплілася хутэй па інерцыі... Таму і тлумачальны лісток на зварот з Саюза мастакоў цалкам зразумелы... Адзін з інструктараў ідэалагічнага аддзела ЦК КПБ тлумачыць: «У ЦК КПБ паступіла пісьмо Саюза мастакоў БССР з прапановай аб прысваенні адной з вуліц у г. Мінску імя народнага мастака БССР А. Анікейчыка.

У красавіку 1989 г. Сакратарыят разгледзеў пытанне аб увекавечанні памяці Анатолія Аляксандравіча Анікейчыка і даручыў камуністам Міхасёву В. І. (Мінскі гарвыканкам), Стэльмашонку У. І. (Саюз мастакоў БССР) у 1990 годзе ўсталяваць мемарыяльную дошку на доме № 42 па вуліцы Сурганова ў г. Мінску, дзе жыў А. А. Анікейчык, на яго магіле — надмагілле. Што датычыць прысваення вуліцы імя Анікейчыка, было прынята рашэнне рэкамендаваць праўленню Саюза мастакоў БССР звярнуцца з такой прапановай у існуючыя органы ўлады г. Барысава, на радзіму мастака. Папярэдняй дамоўленасць з Барысаўскім гарвыканкам была дасягнута.

На гэтым лічылі б магчымым спыніць разгляд дадзенага ліста і пра гэта паведаміць яго аўтарам...»

Што ж, дзякуй і за гэта... У Барысаве, трэба заўважыць, памяць пра Анатолія Анікейчыка шануюць. У ліпені 2021 года ў мастацкай галерэі «З'ява» Барысаўскай цэнтральнай раённай бібліятэкі імя І. Х. Каладзева правалі выстаўку скульптуры, жывапісу, фатаграфіі і літаратурных твораў, прысвечаную памяці народнага мастака БССР, ганаровага грамадзяніна Барысава. Назва выстаўкі — «Прачыў вобраза». Ёсць у Барысаве і вуліца Анікейчыка... Да парады цэкоўскіх таварышаў прыслухаліся... А ў Мінску?.. А ў Мінску час вуліцы Анікейчыка яшчэ не прыйшоў. А ўсё ж ён павінен прыйсці — вялікі беларускі скульптар ХХ стагоддзя варты гэткага увекавечвання. Як і помніка ў сталіцы краіны, які і асобнага музея... Патрэбна мастацкай грамадскасці і інтэлігенцы краіны паверыць у гэта — і ўсё абавязкова здзейсніцца!..

Мікола БЕРЛЕЖ

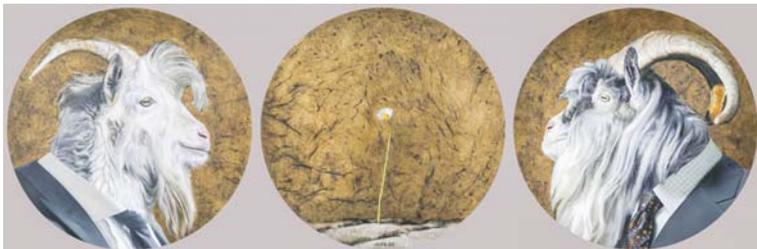
Фота БелТА.

Мемарыяльны комплекс «Прачыў», 1974 г.

Фота Кастуся Дробава.

Фантан «Вянок».

Алесь Багданаў «Дыялог казлоў», 2022 г.

Ключы да разумення

Цэлы месяц у сталіцы праходзіў Пятая фестываль мастацтваў «Арт-Мінск». У рамках праекта было праведзена 15 экскурсій і сустрэч з гледачамі, арганізавана «Ноч музеяў». Асаблівасць фестывалю ў тым, што практычна любую работу наведвальнікі маглі набыць. Для тых, хто не паспеў убачыць маштабную выстаўку, арганізатары нагадваюць: многія творы размешчаны і па-ранейшаму даступныя для пакупкі на анлайн-платформе *Artcenter.by*. Пытанне зводзіцца толькі да фінансавых магчымасцей. А гэтым разам расказа пра тое, як з мнства — каля 500 — работ стваралі цэльную экспазіцыю, а таксама пра ацэнку яе гледачамі.

Нагадаем, што сёлета ўдзельнічала 240 аўтараў. Як і заўсёды, многім было цікава, як і кім адбіраюцца работы. У выбары работ удзельнічала 8 чалавек. Творы ацэньваліся па наступных крытэрыях: мастацтвазнаўчыя вартасці (кампазіцыя, колер, фактура, форма і г. д.), прафесіяналізм, кантэкст і ідэя твора, эксперымент у рамках жанру, напрамак, стыль, мастацкая навізна. Што тычыцца рэалістычных работ, члены журы звярталі ўвагу на эстэтычны складнік. Не забылі пры ацэнцы твораў і пра камерцыйны патэнцыял. Натуральна, індывідуальны погляд кожнага члена журы таксама ўплываў на канчатковы вынік. Між тым спіс адборачнага журы быў і застаецца ананісным. Арганізатары мяркуюць, што, калі каманда «Арт-Мінска» апублікуе імёны экспертаў, да іх узнікнуць пытанні ад мастакоў, якія падалі заяўкі. Яны лічаць, што на члену журы могуць паўплываць іх калегі і самі аўтары.

Пераможцаў выбіралі выключна гледачы. Па падліках арганізатараў, цэнтральную экспазіцыю наведалі больш як 17 з паловай тысяч чалавек. Па выніках галасавання названы імёны 26 пераможцаў: па 5 у кожнай з пяці намінацый і ўладальнік Гран-пры.

У намінацыі «Жывапіс» месцы размеркаваліся наступным чынам: першае заняла Таццяна Чарных, другое атрымаў Фёдар Бажын, Дзмітрый Васільеў стаў трэцім, Алесь Багданаў — чацвёртым, Эльміра Мухтарова закрыла пяцёрку пераможцаў. Рэалістычны трыпціх «Раніца ў вёсцы» (2021) Таццяны Чарных, відаць, зачараваў наведвальнікаў. Чым жа? Можна, напамінам пра высковае жыццё, адлюстраваннем пастаральнай ціхамірнасці, а магчыма — прастатой, чаканымі, які паказваў «Арт-Мінск», большасцю гледачоў някідкасцю, спакоем, святлом. Аднак ва ўсім гэтым — нічога новага, па той жа «Раніцы ў вёсцы» аўтар можа быць пазнаны толькі дзякуючы выдатнаму валоданню пэндзлем і майстэрству стварэння ідэальных краявідаў.

Фёдар Бажын, які прадставіў на фестывалі творы «У рулон» (2021), «Дзіця» (2021) і іншыя, выступіў як канцэптуаліст, які разважае пра форму і змест. Работы аўтара вельмі падобныя ідэяна, яны быццам ілюструюць шлях творцы ў свеце, перапоўненым нормамі, правіламі, непазбежнымі супярэчаснасцямі. Між тым яны не патрабуюць працяглага разгляду — гэтаму спрыяе зразумеласць аўтарскага вызначэння, аднак колерамі, вобразамі, дэталіямі работы, які бачна, вабяць гледача, запрашаюць да пэўных роздумаў.

Спадабаліся гледачам і ідэі жывапісца Дзмітрыя Васільева. Яго «Новая Венера» (2020) уражае памерам і ўменнем аўтара стварыць вобразы, блізкія да мультыплікацыйных, толькі дзеянне, адлюстраванае на палатне, самадастатковае і быццам не мае патрэбы ў тлумачэннях і інтэрпрэтацыях. Многія знайшлі ў карціне тое, што прымушае засяродзіцца і дабрацца да сутнасці, якая, усё ж здаецца, ляжыць на паверхні.

Як заўсёды, не пакінуў гледачоў абьякавымі і Алесь Багданаў. Яго іранічны «Дыялог казлоў» (2022) мільгаеў у сацсетках, магчыма, часцей за іншыя работы.

Сакрэт у той жа іроніі, працы з колерам, а таксама ў форме, якую выбірае мастак для дыялогу. Усё гэта адразу звяртае на сябе ўвагу — несур'езнага на фестывалі «Арт-Мінск» было не так і шмат. Тая ж Эльміра Мухтарова выбрала для сябе зусім іншую мову, сатканую з тонкіх метафар і шчымыміх вобразаў.

У намінацыі «Графіка» найлепшымі сталі Фёдар Шурмялёў, Андрэй Ярашэвіч, Марыя Сыракваш, Надзея Барай і Усевалад Швайба. Першае, што кідаецца ў вочы пры знаёмстве з творамі гэтых мастакоў, — наяўнасць дыялогу з іншымі культурамі. Самы яркі прыклад — літаграфія «*Shivaprita*» (2021) Андрэя Ярашэвіча. Яна ўвабрала ў сябе мноства сімвалаў, якія патрабуюць разгадкі, але ключы для гэтага не так лёгка падабраць. Не абышлося ў гэтай намінацыі і без нацюрморту (твор Надзеі Барай «Сонечны прамень», 2021), які хочацца параўнаць з трыпціхам Марыі Сыракваш, прысвечаным мінуламу. У другім выпадку прываблівае больш сучасны погляд на традыцыйны жанр выяўленчага мастацтва. Аднак і трыпціху не ідзе на карысць мноства адлюстраваных прадметаў, яны крыху губляюцца, размываюцца на агульным фоне.

Марыя Тарлецкая стала пераможцай у намінацыі «Скульптура»: яе «Лютае небыццё» (2022), здаецца, не проста так размысілі ў адной з найважнейшых частак прасторы Палаца мастацтва. Інсталіяцыя выдатна перадае адчуванні легкаважасці і цяжару. Гэтаму спрыяе сама кампазіцыя, хоць тэхнікі і выкарыстаныя матэрыялы (напрыклад, сталь) таксама працуюць на ідэю. Другім стаў Сяпан Грабчыкаў — яго мармуровы «Спрытны, умелы» (2021) прыцягвае найперш формай. Вобраз нетрывіяльны, нязбіты. Далей ідуць імёны, якія не патрабуюць прадстаўлення, — Марына Капілава, Дзмітрый Аганаў і Павел Куніцкі. Яны прапанавалі шмат твораў, якія дапаўнялі адзін адзго ў іх невялічкіх экспазіцыях.

У намінацыі «Інсталіяцыі» перамогу атрымалі наступныя аўтары: 1 — Андрэй Пяткевіч, 2 — Андрэй Пічункін, 3 — Таццяна Гамза, 4 — Надзея Хмыль, 5 — Марыя Копец. Невыпадкова, што менавіта ў гэтым кірунку знайшлося месца гумару, нягледзячы на рознасць канцэпцый і ідэй. Хтосьці ўзяўся сказаць пра сур'езнае несур'езна, і гэта аказалася ўдалым (Андрэй Пічункін «Генетычны код», 2021), хтосьці сумясціў несумяшчальнае, што прадэманстравала магчымасць любога сцэнарыя (Андрэй Пяткевіч «Зграя», 2022), а хтосьці наважыўся на неверагоднае — прыграціць цыбулі, маўляў, прыйдзе дзень, і яна заплача (Марыя Копец «*Mirror, Mirror*», 2022)...

Прызвы ў намінацыі «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва» атрымалі Андрэй Церахаў, Вольга Рэднікіна, Юлія Дранец, Людміла Землякова, Дзмітрый Чужакоў. Сярод твораў вылучаецца піксель-арт кампіляцыя знакамітага партрэта Хаіма Суціна, аўтар якой заняў першае месца. Работа ў стылі канцэптуалізму называецца «*E.V.A. (Especially Valuable Artwork)*» і складаецца з 3050 драўляных пазлаў. Звяртае на сябе ўвагу і «З'езд...» (2022) Юліі Дранец — змешаная тэхніка, а таксама прамыя цытаты з іншых твораў зрабілі сваю справу. Іншыя работы намінацыі, за выключэннем «Вымушанага» (2022) Людмілы Земляковай, не могуць пахваліцца такой шматзначнасцю вобразаў і мнагаслоўнасцю ідэй.

Напрыканцы самае цікавае — абсалютны і, што адметна, пастаянны фаварыт. Алеся Скарабагата даўно стала любімай глядацкай аўдыторыяй. Гэта бачна не толькі на адкрыцці, але і ў апошнія дні работы фестывалю — каля ледзь не гіперрэалістычных карцін мастацкі заўсёды натоўп. Часам паўстае пытанне: чым акрамя яркага пазнавальнага стылю яны прывабліваюць гледачоў? Адзін з магчымых адказаў — лёгкасцю, бесклапотнасцю, несур'езнасцю ў неабходнай аматару мастацтва ступені...

Так склалася, што тры з чатырох работ, выявы якіх мы змясілі на 12 старонцы № 21 «ЛіМа», належач пераможцам у той ці іншай намінацыі. Гэта згадка не для таго, каб паказаць падабенства ў меркаваннях з большасцю гледачоў сёлета на «Арт-Мінска». Цікавае назіранне, ды і толькі. Аднак, як бы там ні адхрышчаліся артысты, меркаванне прафесіяналаў у гэтай галіне, знакамітых мастакоў тут вельмі неабходнае, прытым не толькі для творцаў (ім, зразумела, таксама варта нагадваць пра тую ці іншую з'яву, скіроўваць да роздумаў і высноў), але і для звычайнага гледача. Менавіта мастацтвазнаўцы, галерысты і музейшчыкі могуць выявіць тры тэндэнцыі, якіх не заўважаюць многія назіральнікі. Гэтыя плыні, скіравансці шмат пра што могуць сказаць не толькі сучаснікам, але і паслядоўнікам.

Юлія Дранец «З'езд...», 2022 г.

Юўгенія ШЫЦЬКА

Мастак у горадзе

Вуліца Камсамольская ператварылася ў сапраўдную мастацкую галерэю. На стэндах размешчаны рэпрадукцыі карцін знакамітага беларускага мастака Міхаіла Савіцкага і яго вучняў. У 100-гадовы юбілей жывапісца арганізатары праекта вырашылі ўшанаваць яго не толькі як творцу, а таксама як настаўніка. У Творчых акадэмічных майстэрнях жывапісу, графікі і скульптуры атрымалі адукацыю некалькі пакаленняў таленавітых мастакоў, чыя работы можна зараз пабачыць. Сярод іх — Уладзімір Ганчарук, Ігар Бархаткоў, Уладзімір Кожух, Юрый Крупянкоў, Віктар Альшэўскі.

і «Партызанскую Мадонну», арыгінал якой захаўваецца ў Маскве. «Куст руж» — любімая карціна аўтара. Экспазіцыя змяшчае яго цыкл, прысвечаны чарнобыльскай катастрофе. Таксама шмат карцін на біблейскую тэматыку. Для выстаўкі выбіралі работы, вядомыя не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі.

Але ёсць магчымасць убачыць і іншага М. Савіцкага. Акрамя трагедыі ён пісаў мірнае жыццё, працу, сваю

сям'ю («Хлеб новага ўраджаю», «Мадонна з васількамі», «Лявоніха», «Андрэй», «Сям'я», «Аўтапартрэт з сабачкам»). Арганізатары імкнуліся прадставіць усю шматграннасць творчасці мастака. І сапраўды, у карцінах раскрываецца яго асоба, унутраны свет. «Гэтыя работы сапраўды ўпрыгожылі і раскрылі грані таленту, на якім мы, мабыць, не заўсёды, звяртаем увагу, калі наведваем музей», — адзначае дырэктар музея гісторыі горада Мінска Галіна Ладзісава.

Асобнае месца ў экспазіцыі займаюць рэпрадукцыі карцін вучняў Творчых акадэмічных майстэрняў М. Савіцкага. Гэта нацюрморты У. Ганчарука, пейзажы І. Бархаткова, поўныя сімвалізму і містычнай загадкавасці работы У. Кожуха. Жыццё горада ў яркіх колерах адлюстравана Ю. Крупянкоў. Пазнавальная творчасць В. Альшэўскага, дарэчы, ён сам прысутнічаў на адкрыцці. Мастак выкарыстоўвае антычныя сюжэты, рэлігійныя вобразы. Злучае гістарычнае з сучасным.

Арганізатары і спонсары спадзяюцца, што праект зможа паступова ахапіць усё рэгіёны Беларусі. А пакуль што апынуцца ў мастацкай галерэі пад адкрытым небам можна каля гарадскога гадзінніка. Выстаўка працягнецца да 30 верасня.

Арына ПРАНІКАВА, фота аўтара

Непасрэдным арганізатар экспазіцыі — Музей гісторыі горада Мінска. У арыгінале некаторыя карціны можна убачыць менавіта там. Падтрымлівае праект Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, а пастаянным партнёрам выстаўкі штогод з'яўляецца банк ВТБ.

Імя Міхаіла Савіцкага знаёма многім яшчэ са школы. Адрозна ўспамінаюцца яго «Мадонны», серыі карцін на ваенныя тэмы. Цёмныя, змрочныя, трагічныя. Мастак заўсёды адчуваўся на балючыя падзеі часу. Якраз менавіта паглядзець на самыя знакамітыя работы: «Партызанскую Мадонну Мінскую»

На мінулым тыдні, 30 чэрвеня, у сталічным кінатэатры VOKA CINEMA, які належыць сетцы Silver Screen і месціцца ў гандлёва-забаўляльным цэнтры Dana Mall, адбылася прэм'ера другога поўнаметражнага фільма рэжысёркі Ірыны Брэль пад назвай «Абноўка». Душащыпальная карціна, знятая на ўласныя сродкі, без спонсарскай падтрымкі, па-за межамі Нацыянальнай кінастудыі, заснавана на рэальнай гісторыі, што мела месца ў адным з беларускіх гарадоў 12 гадоў таму.

аднаго з выхаванцаў школы-інтэрната. Закрадваецца думка: «Маці Лёшы відавочна з залежнасцю не спраўляецца, так мо гэтая сям'я ў выніку і дасць прытулак хлопчыку?» Але ж не! Ва ўсякім разе, у кадры мы гэтага не ўбачым. Навошта было так ускладняць гісторыю? Адкажаць цяжкавата.

Што ў стваральнікаў атрымалася дакладна (прычым на ўсе сто адсоткаў), дык гэта падрабязна раскрывае ў творы зайўленую тэму. Па-першае, бацькоўскі алкагалізм і дзіцячая сузалежнасць, пагадзіцеся, не так часта фігуруюць у якасці сюжэтных рухавікоў у беларускім кіно. А праблема такая перад нашым грамадствам відавочна стаіць — і вельмі востра! І ўсё ж, каб зайсці на гэтае поле, ад кінематаграфістаў патрабуецца сапраўды вялікая смеласць, бо заўсёды ёсць рызыка сфальшывіць, некага пакрыўдзіць альбо, наадварот, дзесьці і «недаціснуць».

У «Абноўцы» ж усе акцэнты стаіць роўна на тых месцах, дзе яны павінны стаць. Пачуцці дзіцяці, якое выглядае з шафы, пакуль у доме адбываецца перагарнае чорці што, перададзены з такой праўдападобнасцю, што міжволі сам пачынаеш

Сачыце за рукамі

Самотны хлопчык Лёша (ролю выконвае Міхаіл Бурло) дні напярэць бадзеецца па двары, не маючы занятку. Ён гушкае на арэлях плюшавага мішку, свайго заўсёднага спадарожніка, ды зрэдку наведваецца да адзінага сябра — дабрадушнага Дзеда (героя Генадзя Трацякова гэтак толькі і называюць), які корпаецца ў сваёй «Ластаўцы» на суседніх гаражах. Тым часам маці хлопчыка Люда (Паліна Кацяшова), якая толькі-толькі выйшла з ЛПП, спрабуе наладзіць сваё жыццё, адчайна, але беспаспяхова змагаючыся са згубнымі прывычкамі...

Злавесныя прывіды мінулага (пераважна ў асобах былых сабутэльнікаў) пастаянна нагадваюць аб сабе і ў выніку наганяюць такі гарапашную жанчыну з яе маленькім сынам. Гэта абарочваецца для абайх страшэннай трагедыяй — малы на 12 дзён застаецца ў замкнёнай кватэры сам-насам з няпоўнай каструль і грэчкі ды адной толькі крабавай палчай. Можна ўявіць, якія наступствы абяцае падобнае галавацянства бацькоў у сапраўдным жыцці, але ў кіно ў фінале хлопчык усё-такі расплочывае вочы і на яго вуснах павісае запаветнае «Мама!»

Простая, здавалася б, гісторыя поўніцца непрыемнымі сюрпрызамі. Так, глаўным болям адгукваецца завельмі адвольная храналогія. Гледачу давядзецца прадзірацца праз мангры зманціраваных у незразумелым парадку эпізодаў, што без усякай меры накладваюцца адзін на аднаго. У аснове аўтарскага сінтаксісу відавочна ляжыць не падпарадкавальная, як можна было чакаць ад такой стужкі, а злучальная сувязь. Гэта прымушае сюжэт увесць час таптацца на месцы: за пералічэннямі складана дачакацца нават першага з'яўлення ў кадры маці.

Дадзеная акалічнасць ператварае фільм у падборку сацыяльных ролікаў (на гэтай ніве рэжысёрка, дарэчы, зубы з'ела). Утвараючы высачэзны стос, «аднародныя» эпізоды пагражаюць у любы момант са страшным грукатам паваліцца. Магчыма, не апошняю ролю сыгралі тут зацягнутасць здымачнага працэсу. Альбо рабочы мантаж падаўся стваральнікам «недаціснутым»: давялося здымаць новыя сцэны, штучна ўклеіваючы іх у фільм. Ці наадварот — многае, як часта здараецца, проста не дайшло да гледача.

Горш за ўсё — калі гэтак задумвалася ад пачатку. У такім разе віноў тут — сцэнарый Сяргея Анцэлевіча (яго самога можна ўбачыць у фільме ў ролі ўчастковага). Мала, што паміж суседнімі сцэнамі скрозь злучнікі ды коскі, якім канца-краю не відаць, дык яшчэ і флэшбэкі тут без дай прычыны змяняюць візуальна падобныя флэшфорварды. Сачыце за рукамі: вось маці «адкідваецца» з ЛПП з намерам больш не браць у рот ні кроплі, вось у яе дома змрочная п'янка, і хутка павінны з'явіцца органы апекі (значыць, гэта да ЛПП?), а вось яна зноў на вачах сына шукае па шафках спіртное.

Уласна кажучы, нармальнаму прагляду фільма «Абноўка» замінае шалёнае «Калі?», якое не выходзіць з галавы ўсе паўтары гадзіны (амаль столькі доўжыцца стужка). Але гэта толькі частка айсберга... Куды, напрыклад, выдць гледачоў сцэны з участковым і яго жонкай? Яна не можа нарадзіць, таму шукае спосаб усынавіць

Кадр з фільма.

перажываць. Страшна ў халодным пад'ездзе пачуць далёкія крокі, што гулкім рэхам адбіваюцца ад сцен... Страшна зноў прагнуцца ў адзіноце, але бацьчы гэтыя твары зноў таксама страшна... Страшна, калі звоняць у дзверы, страшна ісці па скрыпучых масніцах, глядзець у вочка... Пад электрычнае гудзенне кухоннай лямпачкі у кінатэатр пранікае нават пах гэтай кватэры!

Асобнай увагі заслугоўвае праца акцёраў... І тут, безумоўна, усе лаўры забірае сабе сяброўка маці Тамара. Актрыса Юліана Міхневіч, якая ўвасобіла гэты вобраз на экране, учыніла проста неварожны перформанс. Перформанс, які захапіла да дрэжыкаў і пакідае без слоў!.. Як, урэшце, і сам фільм. Ён, з аднаго боку, зачароўвае сваёй дэталёвасцю, а з іншага — для рэжысёра з такім багатым партфоліа Ірына Брэль занадта захапляецца коскамі, не могуць нарэшце паставіць упэўненую кропку — валявы знак прыпынку.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Фота з сайта mag relax.by

Гледачы на прэм'ерным паказе ў кінатэатры VOKA CINEMA.

Дзе Бацькаўшчыну знойдзеш

Да 140-годдзя народнага паэта Беларусі Янкі Купалы Музей гісторыі беларускага кіно запустіў адмысловую серыю кінапаказаў «Спасцігаючы Купалу».

У праграме рэтраспектывы — дакументальныя стужкі аб жыцці і творчасці слаўнага беларускага песняра, якія чаргуюцца з ігравымі карцінамі па матывах літаратурнай спадчыны класіка. Да створаных Купалам вобразаў паспелі прычыніцца многія кінематаграфісты, асобныя ж старонкі яго біяграфіі працягваюць хваляваць аўтараў і сёння...

Рэтраспектыва стартвала ў музеі кіно ў суботу, 2-га ліпеня, дакументальным фільмам 2002 года рэжысёра Станіслава Гайдуча пад вычарпальнай назвай «Янка Купала». Амаль паўгадзінная карціна ўключае ў сябе кадры архіўнай кінахронікі, якія прызваны

рэканструяваць купалаўскія часіны. Завяршыўся ж першы дзень рэтраспектывы паказам фільма-спектакля «Паўлінка», знятага Аляксандрам Зархі ў 1952 годзе. Аднайменная камедыя пастаўлена ў Беларускай драматычнай тэатры імя Я. Купалы.

Мерапрыемства працягнулася на наступны дзень «дакументальна-мастацкім паэтычным фільмам-эсэ» «Знойдзеш Бацькаўшчыну блізка». Стужка, знятая Міхаілам Яюжэнам у 1998 годзе, заснавана на фактах з жыцця народнага паэта, а таксама на мастацкіх вобразах з яго твораў. У сваю чаргу, «Магіла льва» (1971), чацвёрты фільм у праграме, выкарыстоўвае цытаты

з аднайменнай паэмы толькі ў якасці рамкі: рэжысёр Валерый Рубінчык абрамляе імі сюжэт легенды аб кавалю Машэку, пакладзены ў цэнтр меладрамы. Ужо заўтра ў кіназале музея іна ўстаноўкі можна будзе паглядзець дакументальна-хранікальны агляд жыцця і творчага шляхоў песняра «... Я адпаліў народу...», выкананы вельмі самабытным рэжысёрам Сяргеем Лук'янчыкавым у 2012 годзе. Знайшлася месца ў заўтрашняй кінаафішы і філасофскай драме 1981 года «Раскіданае гняздо» аб трагедыі сялянскай сям'і Зяблікаў, пастаўленай па матывах аднайменнай п'есы, драматычных паэм «Сон на кургане», «Адвечная

песня», а таксама вершаў Купалы 1910-х гг.

У апошні дзень рэтраспектывы, 10 ліпеня, наведвальнікі Музея гісторыі беларускага кіно ўбачаць дакументальную стужку 2017 года «Янка Купала» рэжысёра Віктара Аслюка, заснаваную на шматлікіх інтэрв'ю і апытаннях людзей у розных кутках краіны. Увянчае праграму карціна «Тутэйшыя», якую ў 1992 годзе паставіў Віталь Панамароў. Словам, дзякуючы арганізаванай супрацоўнікамі музея рэтраспектыве можна не проста класіфікаваць партрэт Янкі Купалы, але і паглыбіцца ў гісторыю беларускага кінематографа.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

У дзёрзкім, адважным і смелым палёце...

Сёлета 20-годдзе з дня заснавання народнага літаратурна-музычнага аб'яднання «Крылы» дзяржаўнай установы культуры «Цэнтралізаваная бібліятэчная сістэма горада Наваполацка». Стваральнік і кіраўнік — аўтар гэтых радкоў Галіна Сташкевіч.

Трэба нагадаць, што два дзесяцігоддзі таму распаліся наваполацкія «Крыніцы», і многія літаратары шкадавалі, што няма дзе збірацца. Па маёй ініцыятыве 16 красавіка 2002 года мы ўпершыню сабраліся ў дзіцячай бібліятэцы імя Аляксандра Пушкіна, дзе я ў той час працавала бібліятэкарам чытальнай залы і вяла Пушкінскую літгасцёўню для старшакласнікаў. Каб зрабіць яе больш цікавай і разнастайнай, для падлеткаў і юнакоў часта ладзіла творчыя сустрэчы з паэтамі, празаікамі, бардамі — так былі зроблены першыя крокі да стварэння аб'яднання «Крылы». Пра культурны падзеі, якія адбываліся ў нашым горадзе, я пісала шмат публіцыстычных артыкулаў у рэгіянальныя газеты. З-пад майго піра выходзілі і лірычныя замалёўкі, апазданні, вершы, афарызмы. Шукала аднадумцаў.

Да літаратурнай часткі аб'яднання ледзь не адразу далучыліся і музыканты (потым прыйшлі да нас і тыя, хто добра выконвае песні і рамансы, хто іграе на фартэпіяна, скрыпцы, мандаліне). Па прапанове паэта-барда Міхаіла Зудзілава калектыву атрымаў назву «Крылы» — увабленне палёту думак, вобразаў, ідэй. Дэвізам служаць радкі з Пушкінскага верша «Прарок»: «Глаголом жги сердца людей». Эмблемай з'яўляецца міфалагічны конь Пегас — як сімвал паэтычнага нахнення. Ёсць у нашага калектыву і гімн, яго аўтар — Тамара Талкачова. Мы сустрэліся кожны аўторак — больш за пятнаццаць гадоў!

Потым па прапанове дырэктара цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Марыі Караваевай са студзеня 2018 года я стала кіраўніком літаратурна-музычнага аб'яднання «Крылы» пры цэнтральнай бібліятэцы імя У. Маякоўскага. У штогадовай рэспубліканскай акцыі «Культурная сталіца Беларусі» ў 2018 годзе гэтак званне атрымаў Наваполацк, таму ў цэнтральнай бібліятэцы былі праведзены сустрэчы з беларускімі пісьмемнікамі. Адкрываў цыкл мерапрыемстваў наш знакаміты зямляк, яскравы творца Навум Гальперыч. Цікавай і запамінальнай была сустрэча з сапраўднымі талентамі Міхасём Пазняковым. Бралі ўдзел у мерапрыемствах таксама Таццяна Жылінская,

Людміла Хейдарова і іншыя мінчане. У рамках акцыі прайшлі імпрэзы з удзелам наваполацкіх аўтараў, сярод якіх былі Тамара Талкачова і Іна Саламаха. За правядзенне літаратурных сустрэч я атрымала Ганаровую граматы Саюза пісьмемнікаў Беларусі.

На працягу дваццацігадовага творчага шляху літаратурна-музычнага аб'яднання адбылося больш за пяцьсот культурна-масавых мерапрыемстваў. Прыемна адзначыць, што добры водгук атрымлівалі

Галіна Сташкевіч і Ірына Багданава на ММКВК, 2020 г.

і мае вечарыны-імпрэзы. «Крылы» неаднаразова становіліся пераможцамі рэгіянальных, абласных, рэспубліканскіх, міжнародных аглядаў, конкурсаў, фестываляў. У творчай скарбонцы маюцца самыя розныя ўзнагароды. Іх ужо і не злічыць! Помняцца першыя перамогі ўдзельнікаў калектыву: у 2003 годзе — дыпламанты Віцебскага абласнога конкурсу «Які цудоўны гэты свет», у 2004 годзе — лаўрэаты Віцебскага абласнога конкурсу «Беларусь — мая песня!». У 2005-м атрымалі званне «Народны калектыв». У 2010 годзе аб'яднанне — лаўрэат абласнога свята-конкурсу «Песняры Прыдзвінскага краю», аўтар гэтых радкоў тады ж стала лаўрэатам прэміі «Прызнанне» ў галіне мастацтва і культуры Наваполацкага гарвыканкама. У 2011 годзе «Крылы» прымалі ўдзел у міжнародным фестывалі-конкурсе «Наша Двина — наша судьба» (Расія), у якім Іна Мароз перамагла ў намінацыі «Паэзія». У 2012 годзе Тамара Талкачова

ўзнагароджана медалём «За заслугі» Наваполацкага гарвыканкама.

Чатыры разы «Крылы» ўдзельнічалі ў Віцебскім абласным свяце-конкурсе самадзейных паэтаў і кампозітараў «Песні сунічных бароў», які перыядычна праходзіць у жывапісным мястэчку Лёзна. У Наваполацк мы заўсёды вярталіся з багатым «сунічным ураджаем» — усюго прывезлі пятнаццаць дыпламаў. У 2021 годзе ў Рэспубліканскім конкурсе творчых работ «За што я люблю родную мову» Ірына Вашчанка атрымала дыплом пераможцы ў намінацыі «Магутная сіла паэзіі». У 2022 годзе лаўрэатамі Міжнароднага літаратурнага конкурсу «Славянскі калейдаскоп» сталі маладыя «крылаўцы» Юлія Загнетава і Маргарыта Змітровіч. Кожны ўдзельнік калектыву — наш гонар і слава! Двое з іх прыняты ў Саюз пісьмемнікаў Беларусі: у 2007 годзе — Тамара Талкачова, у 2021 годзе — Іна Саламаха. Ганарымся мы і імямі паэтаў Галіны Худніцкай, Ларысы Сакарэмка, Алёны Пшчугінай, Ганны Аляскавай, Фені Грынёвай, Юліі Загнетавай, Міхаіла Зудзілава, Вадзіма Саўрова...

У 2006 годзе «крылаўцы» падтрымалі мяне яшчэ з адным праектам — стварэннем серыі «Паэтычная бібліятэчка «Крылаў» (мастак-афарміцель — Галіна Худніцкая). За гэты перыяд былі падрыхтаваны да друку кнігі Ганны Аляскавай, Вячаслава Атрахімовіча, Венядзікта Грынёва, Аляксандра Шыпыль... Многія аматары за гэты час сталі прафесіяналамі. Ужо і ў самай напісана не на адну кніжку, але, як кажуць, «шавец без богаў». З лірычнымі творами і апазданніямі неаднаразова была прадстаўлена на старонках «ЛіМа», а таксама ў рэгіянальных перыядычных выданнях.

За два дзесяцігоддзі адбылося шмат самых розных падзей, вынікам якіх стаў юбілейны канцэрт-справядача ў зале мастацтваў цэнтральнай бібліятэкі імя У. Маякоўскага. Больш падрабозна пра гэтакіх мерапрыемстваў (які і пра асноўную дзейнасць калектыву) можна даведацца на старонцы «Літаратурна-музычнае аб'яднанне «Крылы»», якую я вяду з сакавіка 2005 года ў сацыяльнай сетцы Facebook (<https://www.facebook.com/wings.novopoloz>).

Я адчуваю вялікую асалоду ад таго, што на працягу шматлікіх гадоў наш калектыву знаходзіцца ў дзёрзкім, смелым і адважным палёце думак, мараў, фантазій, вобразаў, ідэй!

Галіна СТАШКЕВІЧ, заснавальнік і кіраўнік літаратурна-музычнага аб'яднання «Крылы»

Нам засталася спадчына

Усё часцей, калі ў думках вяртаюся больш як на чвэрць стагоддзя назад, успамінаю Кацярыну Сосну. Блізка пазнаёміўся з ёй у 1991 годзе, калі вырашыў надрукаваць свой першы верш у раённай газеце «Кліч Радзімы», дзе Кацярына Мар'янаўна працавала загадчыкам сельскагаспадарчага аддзела і як вядомая паэтка Прыдзвінскага краю вяла рубрыку «Літаратурная старонка». Нягледзячы на ўжо сталы ўзрост, я вельмі хваляваўся, адчуваючы, што верш не надта моцны, можа, не надрукуюць... Напэўна, адно неаб'ектыўнае ці жорсткае слова, сказанае пра мяне творчым чалавекам, магло назаўсёды пахіснуць упэўненасць пісьмемніка-пачаткоўца.

У невялікім пакоі, ушчыльную застаўленым пісьмовымі сталамі, пры адкрытым акне сядзела прыгожая жанчына. Прыцягвала ўвагу яе пышная прычоска: з густам укладзеныя белыя валасы апускаліся на загарэлыя плечы. Вязаная ажурам камізэлька пакрывала ільняную, з тонкай ніткі, сукенку, якая ладна аблягала яе стагнучую фігуру. У руцэ Кацярына Мар'янаўна трымала вузкія палоскі спісанай паперы з незразумелымі згізагамі перад кожным радком. Такіх іскрыстых і добрых вачэй я раней не сустракаў... Між тым ведаў я даўно: як журналіст яна часта прыязджала ў калгас, дзе я доўгі час працаваў, збірала матэрыялы пра вясцоўцаў і мела зносіны з многімі людзьмі, найлепшымі працаўнікамі, але не са мной — я чамусьці заставаўся за межамі яе зацікаўленасці.

Калі Кацярына Мар'янаўна ўзяла ў рукі мой аркуш паперы, спісаныя няроўным пачыркам, і пачала ўважліва чытаць, я здзіўлены твар то хмурнеў, то разліваўся ўсмешкай, бо змест верша адлюстроўваў гарачую сучаснасць з прымешкай гумару.

— Вы ведаеце, Міледзій Мікалаевіч, верш атрымаўся цікавы, асабліва для вясковага чытача. І як даўно вы пішаце? Бо я вас ведаю як былога інжынера, кіраўніка калгаса, але пазнаёміцца з вамі як з паэтам — гэта штосьці неверагоднае.

— Паверце, Кацярына Мар'янаўна, гэта мой першы верш, а задумак, каб пісаць далей, яшчэ шмат.

— Вядома, мы гэты верш надрукуем, зразумела, з невялікімі праўкамі, каб падтрымаць вашу ўпэўненасць у здольнасцях. З вас будзе пісьмемнік, і, я чамусьці прадчуваю, немалы. А слабаць верша ад таго, што вы недасканалы ведаеце, як карыстацца вершаванай мовай, але ў вас маюцца вялікі жыццёвы вопыт і пакуль яшчэ неразвіты талент, які трэба як мага хутчэй раскрываць. Дзякуй за верш, чакаю вас у гасці з новымі творами. І яшчэ я раю, як ёсць жаданне, паспрабуйце пісаць прозу.

Пачуўшы ўхваляльныя словы з вуснаў прафесіянала, я з узніслым настроем пакінуў рэдакцыю. Гэта не жарты: адно, калі выказаныя табой на аркушы паперы думкі складоўца дома на паліцу, а зусім іншае — бачыць свой твор на старонках газеты, якія выходзіць шматлікім тыражом, а гэта ўжо вядомасць і павага, якія натхняюць на працу кожнага пісьмемніка. Ганаруся тым, што першым дарадчыкам і сябрам па пры стала для мяне Кацярына Сосна — таленавітая паэтка, празаік, актыўны дзеяч Шаркаўшчынскага краю, аматар роднай мовы, культуры... З гэтай апантанай жанчынай мне давалося працаваць вельмі доўга, і досыць плённа.

Праз дзесяць гадоў мяне і Кацярыну Мар'янаўну прынялі ў члены Саюза пісьмемнікаў Беларусі, за творчую працу мы атрымалі шматлікія літаратурныя падзякі і прэміі. Пospехі і прызнанне ў нас былі яшчэ наперадзе, а там, у пачатку дзевяностых, мы ішлі туды, куды нас пусквалі, мы стукаліся там, дзе нам адчынялі. У 1992 годзе пры раённай газеце мы стварылі літаратурнае аб'яднанне «Світанак», кіраўніком выбралі Кацярыну Мар'янаўну. Спачатку ў суполку ўваходзіла 8 чалавек, потым калектыву літаратураў стаў папаўняцца новымі членамі і, што радала, у большасці моладдзю, якая толькі-толькі пачынала распраўляць крылы. Па дамоўленасці з бібліятэкамі мы часта вандравалі па раёне, выступалі перад чытачамі. Таксама наведваліся на творчыя вечарыны ў суседнія раёны, а нашы калегі прыязджалі да нас у гасці на літаратурныя чытанні. Неаднойчы «Світанак» прымаў удзел у літаратурных конкурсах вобласці, дзе выходзіў пераможцам у розных намінацыях. Праз пяць гадоў за творчыя поспехі літаратурнаму аб'яднанню надалі патэснае найменне — «Народны калектыв». І галоўная заслуга ў гэтым, вядома, належала былому кіраўніку — Кацярыне Сосне. Потым мы сумесна шукалі фундатораў, каб надрукаваць уласныя кнігі і зборнікі найлепшых твораў удзельнікаў «Світанку».

У пачатку 2000-х гадоў кола творчых людзей Шаркаўшчынскага краю значна павялічылася: новыя таленавітыя парасткі актыўна прарасталі на распрацаванай нам літаратурнай дзялянцы, і ўжо зараз сталі вядомымі майстрамі мастацкага слова. Таццяна Еўдаковай, Надзея Палак, Міхася Райчонка, які і Кацярыны Сосны, на жаль, ужо няма сярод нас... Зараз над сваімі творами адданна

Кацярына Сосна і Міледзій Кукуць на III з'ездзе Саюза пісьмемнікаў Беларусі, 2011 г.

працягваюць працаваць Галіна Сікора, Людміла Ардынская, Ала Міхайлава, Надзея Вайціль, Алена Гугалінская, Эдвард Вялічка, Уладзімір Мілянцкі, Ігар Дзямідовіч... Трэба было бачыць, з якой зацікаўленасцю і ўвагай Кацярына Мар'янаўна прымала новых членаў у народнае літаратурна-музычнае аб'яднанне «Світанак», бы маці, яна клапацілася аб іх.

Кацярына Сосна была прыкладам для нас, творчых людзей. У сваіх творах яна выказвала захапленне родным краем, яго людзьмі, вучыла любіць адно аднаго, бо разам лягчы выставіць і пераадолець любыя перашкоды. Яе багатая літаратурная спадчына і сёння натхняе аматараў паэзіі Шаркаўшчынскага краю ісці наперад да творчых поспехаў.

Міледзій КУКУЦЬ
Фота даслана аўтарам

Фота з асабістага архіва Юліі Лісай.

— Хто паўплываў на такую зацікаўленасць? Як усё пачыналася?

— У мяне надта цікавая сям'я. Родная дэтка Вольга яшчэ ў 1993 годзе, працуючы на той момант у дзіцячым турыстычным клубе, пачала рух у бок скаўтынгу: у Беларусі такая арганізацыя толькі-толькі стваралася. Менавіта дзякуючы Вользе Чайцынай з'явілася скаўцкая суполка ў Бабруйску. Я жыла ў Мінску, аднак уваходзіла ў бабруйскую арганізацыю. У скаўты там тады пасвячаў Джан Курчэўскі, скаўт-майстар, заснавальнік атрада «Кентаўр» у Асіповічах. Вельмі цікавая асоба. Аднак у свой час замест Беларускага саюза скаўтаў мы ўвайшлі ў YMCA — Young Men's Christian Association. Унутры гэтай міжнароднай арганізацыі ёсць скаўцкі рух. Не ведаю, у якой форме гэта існуе сёння ў Беларусі.

— Ці спрабавалі прааналізаваць тое, як усё будвала, асэнсаваць убацанае, зробленае?

— Гадоў з 13-ці была афіцыйным «летаніцам» арганізацыі, таму нядаўна паспрабавала напісаць кнігу пра пачатак бабруйскага скаўтынгу, дакладней пра перыяд, які сама засяла — прыкладна да 2000 года. Таму што пасля ўжо вучылася ва ўніверсітэце, было не да таго, наведвала толькі летнікі ў якасці інструктара. На жаль, звестак вельмі мала, каб напісаць кнігу. У інтэрнэце амаль нічога няма. Трэба размаўляць з людзьмі, а яны часта не памячаюць дакладную інфармацыю. Сёння, калі чытаю ўласныя юнацкія нататкі, узнікаюць шматлікія пытанні пра арганізацыю, на якія хочацца даць адказ. Але гэта вялікая і сур'ёзная справа. Між тым у 2000 — пачатку 2010-х бабруйскага скаўцкага дружна была самай буйной у Беларусі: больш за 100 чалавек. Шмат супрацоўнічалі з іншымі краінамі.

Простыя рэчы Лекі ад усяго

Юлія Лісай, як можа здацца, жыве толькі адной справай: яна мастацтвазнаўца, вядучы навуковы супрацоўнік аддзела замежнага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея. Зараз, дарэчы, стала адным са складальнікаў альбома з мнагатамніка, прысвечанага калекцыі НММ — пісала пра беларускае мастацтва XIX стагоддзя. Хто б мог падумаць, што сярод захапленняў Юліі Лісай — скаўтынг і рэгентыв. Такія розныя з'явы, такія невядомыя для большасці... Пра першую гэтым разам і пойдзе гаворка.

— Памятаеце свой першы летнік?

— Так, ён называўся «Робін Гуд» і праводзіўся пад Полацкам у 1994 годзе. Мне было 13. Страшэнна гарачае лета, пясочнае дарозе да возера награвалася настолькі, што хадзіць па ім басанож было немагчыма... Класічны скаўцкі летнік мае жорсткі расклад дня: трэніроўкі, школа выжывання, заняткі па псіхалогіі, гісторыі, медыцыне і гэтак далей. Увечары — забавляльныя праграмы (у 94-м яны былі падобныя на тэатр, што праходзілі ў савецкім піянерскім лагэры). У нас жа не было ні дакладанага распарадку, ні абавязковай скаўцкай матчы, ні формы. Між тым на наўнасць формы накладвалася безграшовая сітуацыя 1990-х. Той летнік ладзілі за гуманітарную дапамогу з Германіі, і ён праішоў пад знакам ААН. Увогуле, пэўнае фінансаванне было, але часта ездзілі за свой кошт.

— Што ў гэтым усім натхняла?

— У падлеткавым узросце табе не патрэбна нешта суперцікавае. Неабходна кампанія, якую любіш ты і якая любіць цябе. Для сяброў гатовы не спаць ночамі, жыць у абсалютна любых умовах, ехаць да іх, не звяртаючы ўвагі ні на якія перашкоды. Задавальненне атрымліваеш не ад таго, як усё арганізавана, а ад свабоды і камунікацыі са «сваімі» людзьмі. У школе мяне страшэнна цкавалі, і скаўтынг стаў маральнай, эмацыянальнай разбіліцай. Ён не дазваляў мяне зламаць.

— Мабыць, у паходах хапала эсприму...

— Напрыклад, у 1996 годзе пайшлі ў водны паход, які арганізаваў мой сябар Андрэй. Яму 25, мне не было і 15-ці. Выправіліся невялікай групай: 5 хлопцаў, 2 дзяўчыны. Усе хлопцы, акрамя сябра,

былі інтэрнацыя. У той час панавала страшэнна бедната, у турклубах у тым ліку. Нам не хапіла неабходных лодак, таму ўжо толькі гэта стала праблемай. Увогуле ўмудрыліся паабедцаць на пірсе санаторыя «Сосны», трапіць у штурм на Нарачы, пасля з горам паліла пераначаваць на балоцістым беразе, пасушыць рэчы на пляжы «Зубрэнка», скрасці ў высокім дрывы, наліваць ракаў... А я яшчэ ступіла босай нагой ў кацялок з кіпнем. З-за таго, што аптэчку збірала сама, чатырнаццацігадовая Юля, апрацаваць апёк не было чым. Затое мелася таблетка ў індывідуальнай упакоўцы, на якой тэкст на англійскай. Сяброўка са слоўнікам перакладала-перакладала і ў выніку напісала: «Ад усяго».

— Што ў бабруйскім атрадзе адбываецца сёння?

— У падрабязнасці не ўдавалася, але зараз пад горадам летнік. Апошні раз была там летась — запрасіў адзін з маіх старых сяброў, начальнік лагера. Летнік арганізоўваўся для лідараў — старых скаўтаў — і быў прысвечаны распрацоўцы гульніў. Падрыхтоўку і заняткі ніхто не адмяняе, аднак без гульніў нікуды. Лідары самі іх прыдумвалі і пасля выпрабавалі на сабе. Не ўсё атрымлівалася, аднак многае можна выкарыстаць.

— Хто не вытрымлівае ў такіх атрадах?

— Мне здаецца, людзі прыходзяць матываванымі. Не вытрымліваюць «сачкі» і «матрасы» — тыя, хто не хоча працаваць, і тыя, хто не спраўляюцца з «фізухай». У 2005 годзе мы месяц жылі ў палатках, пабудавалі каля возера паходную лазню, маленькую, цесную, на летнік у 150 чалавек. Чарга стаяла доўгая і падганяла тых, хто толькі што залез у лазню. Больш, чым 3 хвіліны, там не пратрымаешся.

З лазні — у возера! Рыбакоў жа на беразе цікавіла пытанне: ці здымаем мы ўнутры лазні купальнікі? Такіх баек за гады назапасілася безліч.

— А калі казаць пра любоўныя гісторыі?

— З маіх равеснікаў шмат хто знайшоў сваё каханне. Хапала інтэрнацыянальных шлюбав. Бабруйскае хлопцы, моцныя, цягавітыя, у параўнанні з суайчынікамі вельмі падабаліся замежнікам. Што да мяне, любоўныя гісторыі не было. Хіба толькі жартаўлівыя. Увогуле з дзяўчатамі налісіла, як з пісанымі торбамі.

— Што неабходна ведаць навучку, які хоча стаць часткай скаўцкага руху?

— Нічога. Варта толькі пазнаёміцца з гэтым, а пазней усяму можна навучыцца. Да таго ж у скаўтынгу вельмі шмат напрамкаў. Мне, напрыклад, падабаецца п'янерынг — тэхніка стварэння розных пабудов з вярвок і жордак без выкарыстання цвікоў. Між тым для старэйшых скаўтынг — выдатная нагода, каб развіць свае здольнасці па кіраванні, лідарстве.

— З улікам шматбаковай працы як часта ўдаецца вандраваць?

— Напэўна, апошні 10 гадоў сама збіраю паходы. Мы ходзім на ваду. Я бачыла, якім чынам гэта робіцца — справа нескладаная. Ёй больш так танней, чым плаціць нейкай кампаніі. Не прасцей, але прыемней самому арганізаваць падарожжа, сабраць сваіх людзей, узяць у арэнду байдаркі. Не вельмі люблю вялікія рэкі, бо шмат прасторы, ад спякоты не схаваешся, ды і нецікава. Стараемся выбіраць невялікія, з такога пункту гледжання ідэальныя — Нарачанка. Прыгасіць неймаверна. Аднак гэтыя рэчкі патрабуюць больш-менш падрыхтаванай каманды, бо там трапляюцца завалы, перакаты, а ў балоцістай мясцовасці вузкія серпанцінныя калідоры. Назбіраць людзей можна шмат, але аптымальная колькасць — 8-12. Меней — надакуваць адно аднаму, болей — складана пабудаваць нармальную камунікацыю.

Яўгенія ШЫЦЬКА

зваротная сувязь

Нявеста для Базыля і іншыя гісторыі

Ундзелью і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы», якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з дырэктарам Дзяржаўнага музея гісторыі горада Мінска Галінай Ладзісвай.

У блоку ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працаваць з рамана Чынгіза Айтматова «Буранны паўстанак» у перакладзе на беларускую мову Міхаіла Стральцова. У «Радыебібліятэцы» гучыць раман Уладзіміра Багамова «У жніўні сорак чацвёртага». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вяршнім эфіры выхадных дзён слухачоў чакаюць аповяданні.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

Для аматараў паэзіі ў суботу і нядзелю прагучаць вершы Алеся Бадака.

Змест перадачы «Радыеаўдэа» складаюць радыеспектаклі «Прымакі» паводле аднайменнай п'есы Янкі Купалы і «Паэт і Дзяўчына» па п'есе Пятра Васючэніна (да 140-годдзя з дня нараджэння першага народнага паэта Беларусі).

Юным прыхільнікам мастацкага вшчынення канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы ў праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» старонкі твора Алены Масла «Паучок Фелікс падарожнічае», а таксама гісторыі Галіны Пшонік «Нявеста для Базыля». У суботу і нядзелю ў перадачы «Дзіцячы радыеаўдэа» выходзяць радыепастановы з фондаў Беларускага радыё. Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

8 ліпеня — у публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 3) на творчую сустрэчу з паэтэсай і празаікам Аленай Шчарбаковай (10.30).

16 ліпеня — на творчую сустрэчу з паэтамі Мінскага гарадскога аддзялення СПБ. Мерапрыемства пройдзе на плошчы Свабоды (побач з ратушай) на пляцоўцы публічных бібліятэк сталіцы (14.00-16.00).

10 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Бяляева (1922—2002), беларускага мастака дэкарацыйна-прыкладнага мастацтва, педагога.

10 ліпеня — 85 гадоў з дня нараджэння Міколы Капыловіча (Мікалая Фаміча, 1937—2000), беларускага празаіка.

11 ліпеня — 90 гадоў з дня нараджэння Анатоля Анікейчыка (1932—1989), беларускага скульптара, педагога, народнага мастака БССР.

11 ліпеня — 65 гадоў з дня стварэння (1957) Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі.

12 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Софіі Лысенка (1922—2002), беларускага крытыка, літаратуразнаўца.

13 ліпеня — 70 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Ціхановіча (1952—2017), беларускага эстраднага спевака, народнага артыста Беларусі.

14 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Віктара Гаўрылава (1927—2011), беларускага мастака дэкарацыйна-прыкладнага мастацтва, мастацтвазнаўца, педагога.

14 ліпеня — 70-гадовы юбілей святкуе Віктар Шылко (1952), беларускі жывапісец, графік.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсукоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарытка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфарав
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусі.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 07.07.2022 у 11.00
Ум. друку. арк. 3,72
Наклад — 781

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 1599
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рээквітуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусі.

ISSN 0024-4686

